

PENGEVIRKE

Tidsskrift for ny bankkultur – Utgis av Cultura Bank og Merkur

nr. 2 · 2011

Tema:

Hvordan skal vi bo og leve?

Hvordan skal vi bo og leve – drøm og virkelighet

Av Jannike Østervold

Det er et stort gap mellom hva man som enkeltperson kan drømme om og hva som er gjennomførbart i stor skala. Selv om vi med klima- og finanskrisene fikk et kollektivt bevissthetsskift som fikk miljøbevisstheten til å flamme opp, er den harde virkeligheten at de fleste hus som vi skal bo i de nærmeste 20 årene allerede er bygget, og at de fleste mennesker bor i byene og ikke i økolandsbyer. Det er derfor de færreste av oss som får mulighet til å bygge det perfekte miljøvennlige huset i en økolandsby, med mulighet for å dyrke egne grønnsaker.

Men noen får det til! For oss andre handler det om å gjøre det beste ut av de mulighetene vi har. Skape grønne soner på tak og i bakgården, skape møteplasser for mennesker med felles interesser, så de kan dele kunnskap og gode ideer. Dyrke urter i verandakassen. Tenke miljø når vi pusser opp og anskaffer ting til boligen. Bruke muligheten til å handle kortreist økologisk mat fra lokale bønder.

Det er også viktig for livskvaliteten at vi får mulighet til å utfolde våre kreative sider. Vi oppfordrer herved våre lesere til å fortelle om sine kreative prosjekter og kulturprosjekter i tekst og bilder. Frist for innsendelse av bidrag er 18. oktober, men send gjerne inn bidrag allerede nå. Et utvalg av bidragene vil bli presentert i Pengevirke nr. 4.

I Merkur sker udlån på baggrund af såvel økonomiske som etiske, sociale og miljømæssige vurderinger. Ved at finansiere projekter ud fra disse kriterier ønsker Merkur at påvirke samfundsudviklingen i en bæredygtig retning. Mange af Merkurs låneprojekter har inspireret andre og givet impulser til videre udvikling. Merkur ønsker således med sit virke at række udover den umiddelbare finansiering og virkeliggørelse af konkrete initiativer. Omkring 18.000 privatkunder, virksomheder, foreninger og institutioner har på dette grundlag valgt at benytte Merkur som deres pengeinstitut. I kraft af udlånspolitikken får Merkurs indlånere yderligere mulighed for at øremærke opsparingen til særlige formål, f.eks til økologisk eller biodynamisk jordbrug, økologisk byggeri, vedvarende energi, bæredygtig produktion og handel, økosamfund og bofællesskaber, frie skoler og børnehaver, institutioner for social omsorg, kunst og kulturel virksomhed. Merkur har i øjeblikket en balance på ca. 1,8 mia. kr. Af det samlede udlån udgør de almennyttige, samfundsgavnligt projekter hovedparten. De øvrige udlån er til private – fortrinsvis til boligformål.

Merkur har afdelinger i Aalborg, Århus, Odense og København.

Merkur, Vesterbrogade 40, DK-1620 København V,
Tlf. +45 70 27 27 06,
merkur@merkur.dk, www.merkur.dk

Cultura Bank driver sin virksomhet etter prinsippene for 'social banking'. Det innebærer for det første at utlånsformålene vurderes etter etiske kriterier, og for det andre transparens – det vil si at innskytterne får vite hva pengene lånes ut til. Cultura Bank arbeider for at etikk og moral skal innarbeides i det økonomiske liv gjennom et nytt syn på penger, økonomi og lønnsomhet, hvor man ikke ensidig fokuserer på egen nytte.

Cultura finansierer blant annet prosjekter som kan forbedre økosystemene, skape renere luftmiljø, gi verdige sosiale forhold, dekke behov for omsorg og gi barn og ungdom bedre oppvekstvilkår. Spesielt kan også nevnes samarbeidet med det europeiske garantifondet (EIF), om en garantiordning for etablerere og småbedrifter. Cultura samarbeider med lignende bankinitiativer i andre land og med organisasjoner som WWF og Redd Barna, Norge.

Cultura har en balanse på ca. 470 mill. Nok. Det er 16 medarbeidere på kontoret i Oslo. Banken har kunder over hele landet.

Cultura Sparebank, Postboks 6800, St. Olavs plass,
N-0130 Oslo, Tlf. +47 22 99 51 99,
cultura@cultura.no, www.cultura.no

Innhold

Tema: Hvordan skal vi bo og leve?

4

Leire – et sosialt materiale

4

Fremtidens bærekraftige byboliger

8

Permakultur og mat til byene

10

Gi meg et aktivt hus!

12

Få en bærekraftig park på taket

14

Et hus kan belive bomiljøet

16

Bellona satte norgesrekord i smart energibruk

18

Smånytt

20

Økonomer med fokus på miljø- og samfunnsansvar:
Waldemar Hopfenbeck

22

Nytt fra Cultura

24

Lettskyklet i fjellet og i Nordland

28

Aktuelle bøker

30

Kommentar:
Regnekunststykker

34

Foto: Henrik Platz

Leire – et sosialt materiale

Flemming Abrahamsson er murer og arkitekt og en av pionerene innen økologisk husbygging i Danmark. Allerede på begynnelsen av 70-tallet begynte han å undervise i økologiske byggemåter og å reise til USA for å hente ny inspirasjon. Mest kjent er han for å gjenoppdage og innføre den finske masovnen i Danmark

Av Henrik Platz

Her syder det av kreativitet, tenker jeg når jeg trer inn i gangen i den lille stuen på Ørbovej i Stenlille midt på Sjælland. Den nedlagte husmannsplassen tilhører Flemming Abrahamsson fra byggefirmaet Fornyet Energi ApS.

En lerpusset skorstein i en varm, gylden farge fra en av de mange masovnene i huset er det første øyet fanger. Det neste er en stor rundbuet skyvedør inn til et av Danmarks første komposttoaletter – et kompost- og separasjonstoalett uten avløp, som sparer store mengder vann. Badet er formet som en sylinder, og selve toalettet står på et fint lite platå. Midt i opphøyetheten og overblikket gjelder det så å treffe riktig i det romoppdelte toalettet, som skiller urin og andre saker.

Heldigvis er det også hengt et alminnelig ‘mannetoalett’ opp på veggen, om man ikke kan trives med å sitte ned. Ja, det er tenkt på det meste i Flemming Abrahamssons hjem. Fylt med finurligheter og atmosfære. Lerpuss på veggene i

nydelige farger. Lerstampete gulv. Utendørs er et toalettbygg med solceller på taket og COB-konstruksjoner* av leire, jord, sand og halm. Ikke mindre enn fem skorsteiner pryder taket på hovedbygningen. På denne måten kan Fornyet Energi demonstrere de mange variantene av masovner, raketovner* og svenske kakkelovner, som Flemming Amrahamsson har innført i Danmark.

„Det handler om å spre de gode ideene og gi dem til andre. Som forretningsmann er jeg kanskje ikke så god. Men det er lyst til å videreformidle den økologiske tankegangen som har vært drivkraften min alle disse årene. Ikke drømmen om penger og å ha hundre mann under meg. Det ville tatt motet fra meg,“ forteller Flemming Abrahamsson.

Å gjøre er å lære

Workshops utgjør det pedagogiske fundamentet i Flemmings

arbeid. I løpet av fire intense dager kan deltakerne lære å arbeide med fundamenter og COB-bygging. På fem dager kan deltakerne stifte bekjentskap med å bygge en av de berømte masovnene.

76 workshops med masovner, COB-bygging, komposttoalett og stråtak har det blitt til opp gjennom årene. Atomfysikere, folk fra Miljøstyrelsen, murere, selvbyggere, skolelærere, pedagoger, jordbrukere og mange andre har deltatt på workshops og på kurs. Herfra og til Nord-Italia, Oregon i USA, Irland, Norge, Sverige og Ungarn.

„Det dreier seg om å få taket på det å få ting i gang. Det oppstår et fantastisk sosialt liv ut av slike workshops hver gang. Praten kommer i gang, og folk kan prøve ut og leve ut ting sammen med mennesker som er sporet inn på de samme idéene. Da skjer det virkelig noe med livene deres,“ forteller Flemming Abrahamsson.

Workshops mer lærerikt

Etter å ha undervist selv på alminnelige utdanningsinstitusjoner, ser Flemming på hands on, praktiske workshops som betydelige mer inspirerende og effektivt enn det å ta en tradisjonell utdanning. Det er noe eget med det å bruke hendene selv. Bare en uke med å leke med leire og bygge en ovn er nok til at en ingeniør, en arkitekt eller konstruktør oppdager at de godt kan utføre dette selv, og at de ikke kan teoretisere seg frem til alle løsninger.

Flemming har vært med på å utdanne stort sett alle masovnbyggere i Danmark. Samtidig har han selv hjulpet over 1 500 kunder med å mure opp en masovn i hjemmene deres. Fordeelen ved en masovn er at den utnytter treet med helt opp til 92 prosent av brennverdien, avbrenner farlige giftgasser og gir en stabil varme i et helt døgn med kun ett bål. Travle familier med barn kan derfor slippe av foran ovnen hele kvelden, uten å måtte gå ut og hente mer ved.

Økologiske byggemåter er ikke dyrere

En velisolert enebolig kan varmes opp for 3 000 kroner i året med en masovn. Så det er mye penger å spare på driften jensen-

nom investeringen på 55 000–75 000 kr, som det koster å hyre inn Fornyet Energi til å sette opp ovnen. Om man vil gjøre det selv, blir det enda billigere.

I følge Flemming Abrahamsson behøver det absolutt ikke å bli dyrere med økologiske materialer. Det handler om å designe huset godt og å bruke sunne konstruksjoner. Et økologisk hus til to voksne og to barn på 100 m² bygget av håndverkere kan koste rundt 1,2–1,4 mill. danske kroner.

Det handler om å bygge smått. Ekstra barneværelser kan bygges på som seksjoner til en sunn huskjerne, istedenfor at fem barneværelser skal stå klare før barna er født. Et lite hus i hagen til de større tenåringene er også en mulighet. Helt ideelt ville det være med utleieenheter til familier med tenåringer, som så kunne leies ut videre til nye familier når barna flytter hjemmefra, mener Flemming Abrahamsson:

„Byggeoven gir ingen poeng for å bygge et lite hus. Men etter min mening er det ikke særlig økologisk å bygge et stort hus på 150–200 m² med opplevelsesbaderom, bad til hvert av barna og egen festsal. Min erfaring er at folk med små hus har flere fester enn folk med store hus,“ sier han.

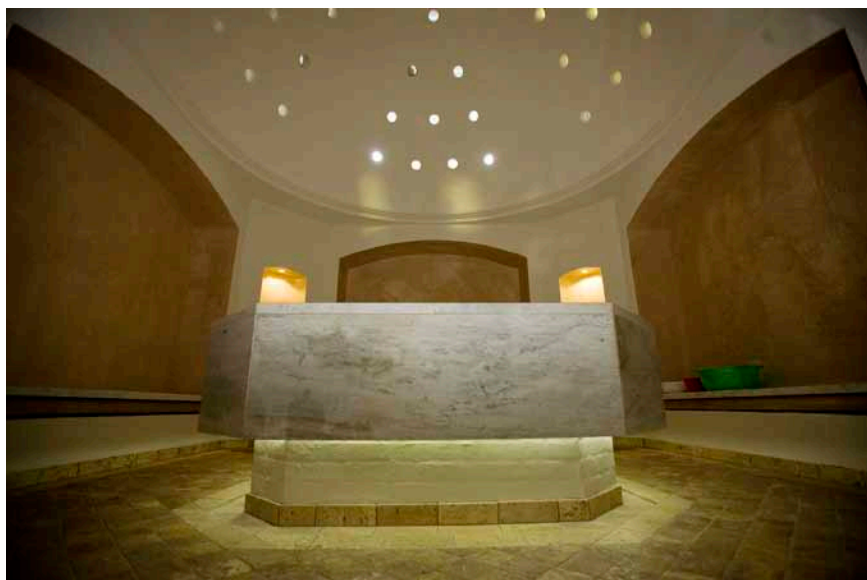
Lerpuss for inneklimaet

Fornyet Energi har begynt å bruke amerikansk leire i forskjellige farger som et praktisk og miljøvennlig alternativ til plastikkmalning. Selv om leiren importeres fra USA, er det samlet sett snakk om en miljøvennlig og prismessig gunstig løsning, forteller Flemming Abrahamsson. Med to kredittkorttynne lerpusslag er det mulig for en håndverker å dekke en gipsvegg i vakre leirfarger til en rimeligere pris enn det vil koste å få en maler til å sparkle og male veggene med syntetisk plastmalning.

Lerpuss gir samtidig et mye bedre inneklima. Plastmalning og syntetisk glassfiberstripe produserer såkalte positive ioner som bidrar til å forverre inneklimaet. Leire har derimot evnen til å produsere negative ioner som absorberer de positive ionene og elektromagnetiske felt fra pc'er, elektriske apparater og ledninger. Negative ioner har ifølge Flemming Abrahamsson også vist seg å øke det kjemiske stoffet serotonin i hjernen. Serotonin hjelper mot depresjon og senker stressnivået. ►

Det Økologiske Inspirationsbus i København er et av prosjektene hvor Flemming Abrahamsson har vært med som arkitekt og idemaker. Huset levendegjør og eksemplifiserer byøkologiske løsningsmodeller og formidler viten og forståelse for miljømessige og økologiske problemer i samfunnet. Foto: Det Økologiske Inspirationsbus.

Det tyrkiske bad Hamam på Sofiebadet i København er tegnet av Flemming Abrahamsson og bygget av Fornyet Energi. I midten av hamamen er navlestenen, som er bygget av marmorplater fra det gamle badet som stod der tidligere. Stenen er oppvarmet nedenfra av en finsk masovn. Foto: Susanne Mertz.

Selvbygg, medbygg eller håndverker?

Med mange gjennomførte workshops, økologiske byggeprosjekter og arkitekturarbeider over årene, mener Flemming at det er viktig å fortelle familier og selvbyggere sannheten når de skal gå i gang. Vi kan gjøre mange ting selv og lære mange ting på en workshop. Men hvis man er skolelærer og aldri har rørt en spade og tror at man kan ta ferie i tre måneder for å bygge seg drømmehuset sitt, kan det gå riktig galt.

„Det har vært en tendens til at et hus ikke skal koste mer enn et gammelt gulvteppe. Vi vil være glade og gjeldsfrie og gjøre det hele selv. Og så har vi det gående. Familien tærer og sliter på hverandre. Det blåser inn gjennom veggene, gulvet mugner og barna blir syke. Jeg har sett mange familier gå i tottene på hverandre av slike grunner. Det er det rene selvmordet noen ganger,“ forteller Flemming Abrahamsson.

„Min erfaring er at folk med små bus har flere fester enn folk med store bus.“

Først og fremst er det viktig å få en god rådgiver som kan fortelle hva man bør gjøre. Og så følge disse rådene. Videre handler det om å få en god design av huset og erkjenne hvor det bør håndverkere til på prosjektet.

For selv om vi kan gjøre mye selv med familie og venners hjelp, bør vi også anerkjenne og respektere hva håndverkere kan.

„Vi har respekt for hverandre, unntatt for håndverkere. Bare fordi vi alle har hatt sløyd på skolen, tror vi at

vi kan gjøre alt selv. Men det tar tross alt fire år å bli murer. Og en tømrer kan noe som en murer ikke kan,“ forteller Flemming Abrahamsson.

Kontant rådgivning

Rådgivningen i Fornyet Energi er direkte og kontant. Husbygging er mer krevende enn noe som helst annet man kan

Engasjementet lyser ut fra Flemming Abrahamsson når han forteller om arbeidet sitt med masovner, lerpuss, økologisk busbygging og komposttoaletter. Foto: Henrik Platz

forestille seg. Det tar ikke tre måneder å bygge et hus. Det tar tre år – minst. Familier som bygger selv bør dessuten kjøpe seg en bobil eller finne et midlertidig sted å bo, så de ikke bor midt oppi alt byggekaoset. Ellers kommer de til å gå hverandre på nervene.

Hvis et ektepar er skråsikre og arbeider utfra en utopi eller ikke kan finne ut av å snakke sammen innbyrdes, så ber Flemming Abrahamsson dem om å finne en annen rådgiver. Men Fornyet Energi vil naturligvis gjerne hjelpe selvbyggere som har problemer, som har satset alt på det nye huset sitt.

„Hvis en familie har kjørt seg fast og sliter seg selv ut, så skilsmisken står rett rundt hjørnet, anbefaler vi dem å reise bort i 14 dager eller tre uker. Så kan de gjenoppdage hverandre og komme tilbake og se det hele med friske øyne. Og hvis de klager over at de ikke har noen penger, så må det bli en sykkeltur til Sverige,“ forteller Flemming Abrahamsson.

Inspirasjonen fra USA

I dag har vi masovner overalt i Danmark. Inspirasjonen begynte for Flemming Abrahamsson helt tilbake i 1970, lenge før økologisk husbygging ble kjent som begrep. Han hadde montert opp en del svenske rundtrekkovner. Men det var flere ting han var i tvil om, og som han ikke klarte å finne ut av her hjemme. Derfor fikk han i 1985 ideen om å reise til USA på inspirasjonstur. Han visste at det var noen indianere på Østkysten som laget en type russiske ovner som kunne holde på varmen i lengre tid.

„Der møtte jeg noen amerikanere som laget ovner. Riktig fine mennesker. Jeg snakket om russiske ovner. Og så sa de: „Er ikke de litt tunge? Hvorfor lager du ikke bare de finske? De må jo ligge rett rundt hjørnet!“, forteller Flemming.

Amerikanerne Flemming møtte var meget overrasket over at han ikke ante noe om de finske masovnene. Siden har det blitt til mange studie- og undervisningsturer til USA. Flemming har nemlig stor sans for den amerikanske iverksetterkulturen. Hvis de har en god idé, går de bare i gang. Her i Danmark har vi mer psykisk motstand. Vi vil ha sikkerhet for alt og er surret godt inn i byråkrati. Slik er det ikke hos amerikanske øko-byggere.

„Heldigvis er dette i ferd med å endre seg. Når unge mennesker kommer på workshop til meg i dag, vil de lære alt. De er nysgjerrige og imøtekommende. Det er en fornøyelse å være sammen med dem,“ forteller Flemming Abrahamsson.

Ordforklaringer

COB: En byggeteknikk med en blanding av leire, jord, sand og balm
Masovn: Består av en stor kjerne av ildfaste materialer, som avgir varmen langsomt (akkumulerende) og utformes individuelt i det enkelte hus.

Raketovn: En blanding av en masovn og en alminnelig jernovn. Avgir både akkumulerende varme og strålevarme.

På Flemming Abrahamssons eiendom er det alltid noe som skal ordnes. Her inspiseres Danmarks første komposttoalett, som har solceller til å varme vann til håndvask. Foto: Henrik Platz

Om Flemming Abrahamsson

Født i 1942. Utdannet murer, taktekker, ovnsbygger, konstruktør og arkitekt. Har gjennom hele livet beskjeftiget seg med bygging og har tegnet og bygget mange hus i inn- og utland. Mest er han kjent for å ha gjenoppdaget den finske masovnen.

- » Murer og konstruktør 1960–1966
- » Underviser på Byggeteknisk Højskole 1967–1972
- » Byggefirmaet Økobyg 1972–1974
- » Selvtendig byggmester 1975–1978
- » Byggefirmaet Byggeholdet 1979–1986
- » Selvtendig byggmester 1987–1989
- » Fornyet Energi siden 1989

Særlige prosjekter:

- » Den Økologiske Have og Inspirationshuset i Höög i Skåne – www.sbteater.se
- » Det Tyrkiske Bad på Sofiebadet i København – www.sofiebadet.dk
- » Det Økologiske Inspirationshus i København – www.byoko.dk
- » Folkesolhuset på Falster
- » Mult Katedralen i Sorø

www.fornyetenergi.dk

Fornyet Energi er kunde i Merkur

Fremtidens bærekraftige byboliger

En viktig fremtidig oppgave for byplanleggere, arkitekter og ingeniører blir å renovere, å bygge om, å bygge på eksisterende bygninger samt å tilføre nye boliger i byene, slik at vi blir bærekraftige. Hvis vi tenker oss om, kan vi bo to til tre ganger så mange mennesker på samme areal

Av Rie Øblenschläger, arkitekt m.a.a., www.aplusb.dk

Tendensen er klar. Vi flytter til byen. Hver uke skapes det en ny millionby på kloden. Derfor er det et akutt behov for en nytenkning rundt begrepet byer. Men hva slags byer vil vi gjerne ha? Hvordan gjør vi byene bærekraftige? Og hvordan får vi plass til alle de mange menneskene i byene?

Høyrhus?

Noen byplanleggere mener at løsningen er kjempestore kjøpesentre og bolig høyhus med 10–20–30–40 etasjer for å skape en tettere og mer bærekraftig by. Vi ser slike byer vokse frem overalt på kloden. Også i danske byer bygges flere bolig høyhus og kjøpesentre, som tapper bysentrum for butikkliv. Et eksempel er Ørestad i København.

Hollandske professor Rovers fra RiBuiT/Hogeschool Zuyd har beregnet at den miljømessig optimale boformen er bymessig bebyggelse i ca. seks etasjer. Det samme resultatet har den kjente danske arkitekten Jan Gehl kommet frem til. Bolighus som er høyere enn 5–6 etasjer er ikke i kontakt med byrom og gater. De sosiale kontaktene mellom mennesker blir vanskeligere, og det er ingen gode oppholdsrom utendørs i tett kontakt med boligen.

Sammenhengende hus

Spør vi barnefamilien, vil de helst bo i eneboliger med utendørsarealer til hygge og barnas lek. Men det krever mye plass.

I Hammarby Sjöstad i Stockholm er boligblokker med store terrasser vendt ut mot gårdsrom, som er utlagt til private hager og felleshus med drivhus. Foto: Rie Øblenschläger.

Fremtidens hus er derfor verken høyhus eller eneboliger, men klyngehus med gode utearealer. Klyngehus bruker mindre energi og har lavere tomtekostnader. Kommunale utgifter til veianlegg og drift er kraftig redusert pr. bolig, og miljøbelastningen fra anlegg og drift reduseres.

Tettere bebyggelser skaper det beste grunnlaget for lokale butikker og caféer, og avstanden til andre kvartaler i byen blir kortere. Dessuten vil det være mye billigere å etablere en effektivt fungerende kollektivtrafikk i en tettere, hyggeligere og mer menneskelig by.

Nyere dansk arkitektur

Det er gode eksempler på bærekraftige boligløsninger med klyngehus. Et nyere dansk eksempel er de to unge arkitektene Kasper Bjørn og Troels Dam Madsen i deres EUROPAN10 vinnerprosjekt om bærekraftig arkitektur.

Prisvinnerne tar utgangspunkt i huset som gjenkjennelig type og dermed bilde på den private boligen. Utvalgte elementer settes sammen i klynger på opp til åtte varianter i fire etasjer, hvor de blir til felles adgangsrom og uoppvarmede drivhus. Her kan beboerne nyte mellomsonene mellom ute og inne og dyrke grønnsaker og planter i beskyttet klima (se illustrasjoner).

Et annet nyere dansk eksempel er Boligforeningen Ringgården i Århus, hvor boligblokker renoveres og energioptimeres. Samtidig bygges det bedre kjøkken og badrom og det etableres terrasser og takhager. Ved å tilføre boligareal, beholdes antall boliger i området, samtidig som den enkelte boligen blir større.

Svensk inspirasjon

Hammarby Sjöstad i Stockholm er et svensk eksempel på utvikling av en tett og grønn bydel. Minimert miljøbelastning har vært førende for planleggingen. Blant annet ved bedre offentlig transport og blandete funksjoner, slik som arealer som kan leies ut enten til bolig eller til næring.

Bydelen er forsøkt etablert med lukkede kretsløp, så alt avfall sorteres og gjenbrukes. Husholdningsavfall komposteres og anvendes til biogassproduksjon, som er med på å drive bybussene. Boligblokker har store terrasser vendt mot gårdsrommet, som er lagt ut til private hager og felleshus med drivhus. Med en bebyggelsesprosent for hele bydelen på rundt 150 inklusive offentlige parkarealer, veier og stier, er det her oppnådd en tett, levende og grønn bydel i menneskelig skala.

Tysk inspirasjon

Et inspirerende eksempel er Südstadt Tübingen i Tyskland – et såkalt Brownfield Development Project, utviklet på et tidligere militærområde. Südstadt Tübingen-prosjektet ble i 2002 tildelt European Urban and Planning Award av European Council of Town Planners for sine stramme krav til diversitet, human skala og minimert miljøbelastning. Blant kravene er grønne tak hvis det ikke anlegges takterrasser, samt lavenergi-bygg og tett bebyggelse for å minimere overflater og bebyggelse i skillet mot byrommet for å skape urbanitet. Byområdet er bilfritt med P-hus plassert i periferien.

For å sikre den ønskete skala og en urban atmosfære i området er det besluttet kun å selge tomter til mindre byggherrer, andelslag og liknende. Disse byggherrene skal dessuten sikre kommersielle funksjoner på gateplan.

The Minimum Impact House

The Minimum Impact House i Tyskland er et godt eksempel på fortetning av eksisterende by. Den tyske arkitekten Hans Drexel har i et forskningsprosjekt analysert byggemulighetene i Frankfurt. Han har dokumentert at Frankfurt innenfor nåværende bysentrum kan suppleres med 10 000 nye boliger, som kan være med på å gi et rikere byliv med mindre miljøbelastning.

Hans Drexel har oppført et eksempel på et Vertikals Wohnen – 'å bo loddrett', – et opplevelserikt og vakkert hus med et bebygget areal på kun 29 m² bygget på en del av en eksisterende blokk. Huset er i passivhusstandard og inneholder en forretning på gateplan og en enfamiliebolig over de øverste fire etasjene.

Huset er brukt som case i et forskningsprosjekt som sam-

Lenker

- » Foreningen Bæredygtige Byer og Bygninger: www.fbbb.dk og www.danskbyokologi.dk
- » Dansk Arkitektur Center – www.dac.dk og www.sustainablecities.dk
- » Landsforeningen for Økologisk Byggeri – www.lob.dk
- » Vinnere i arkitektkonkurransen EUROPAN10 – Se Arkitektur nr. 2 2010, www.arkfo.dk/shop
- » Boligforeningen Ringgården i Århus afdeling 1 – www.aarhusarkitekterne.dk/projekter/bolig
- » Hammerby Sjöstad i Stockholm: www.stockholm.se/hammarbysjostad og www.hammarbysjostad.se
- » Südstadt Tübingen – www.tuebingen-suedstadt.de
- » The Minimum Impact House – www.youtube.com – søk på Minimum Impact House

menligner fordeler og ulemper i et livssyklus-perspektiv over 50 år ved denne type enfamiliebolig i sentrum. Huset sammenlignes med en tradisjonell familiebolig i et nytt forstadsområde utenfor Frankfurt. Den totale miljøbelastningen inklusive energiforbruk i boligen og familiens transport er betraktelig mindre ved den urbane løsningen enn ved forstadsløsningen.

Samtidig er det 'loddrette huset' plassert midt i byens tilbud av kulturelle og sosiale opplevelser og med en rekke overraskende flotte rommelige opplevelser som øverst avsluttes med en takhage med utsikt over byens tak. Huset har derfor en hel del mer å by på enn forstadens enfamiliehus.

Vinnerforslaget fra arkitektkonkurransen EUROPAN10 – her arbeides det med bærekraftighet som en integrert del av strukturen. Husene bygges opp i klynger, hvor det samtidig tas hensyn til beboernes ønske om et privatliv. Grafikk: www.tretres.dk

Permakultur og mat til byene

Klimaforandringer og de minkende oljeressursene tvinger oss til å endre samfunnsstruktur og livsstil. Hva betyr det for verdens storbyer, som er avhengige av olje og globale systemer? Bylandbruk og permakultur er nødvendig for å takle utfordringene. Maten bør dyrkes der hvor menneskene bor

Av Mira Illeris og Esben Schultz, www.levbaeredygtigt.dk

Forestill deg byen din fylt med grønne planter, busker og trær, og du kan høste inn maten din selv. Det høres kanskje urealistisk ut. Men bylandbruk og permakulturelle dyrkningssystemer kan gjøre det mulig.

Permakultur handler om å skape en bærekraftig livsstil. Permakultur bruker naturen og dens kretsløp som modell for å utforme landbrukssystemer, bosetninger, land-by nettverk og betalingssystemer som imøtekommer menneskets og jordens behov. Det vil umiddelbart være opplagt å starte med friske grønnsaker, krydderurter, frukt, bær, nøtter, høns, fisk og eventuelt får og geiter, fremfor kornproduksjon og melkekyr.

Skogshagen

Et eksempel på en dyrkningsmetode hvor mange av permakulturens prinsipper kommer til utfoldelse, er skogshagen. Her dyrkes det matvareproduserende trær, busker og stauder i blandingskulturer. Mellom plantene er det et stisystem, slik at man unngår å trække i bedene.

Skogshager passer godt inn i byene av flere årsaker. En skogshage er høyproduktiv, og den gir frisk frukt og grønt en stor del av året. Stisystemet kan gi byens innbyggere adgang

Midt i det fint trimmete gresslandskapet i Valby Parken i København står den permakulturelle skogshagen som en frodig og høyproduktiv oase. Her er det lett å forestille seg hvor mye mat som kunne blitt dyrket i byenes parker. Foto: Poul Erik Pedersen

til naturopplevelser. I tillegg er det slik at de flerårige plantene med sine omfangsrike rotsystemer opptar generelt flere mineraler fra jorden enn de ettårige. Derfor er de sunnere å spise.

Mat til byene

Byene forbruker i dag 75 prosent av jordens ressurser, og det er en krevende oppgave å forsyne byenes innbyggere med frisk og variert mat. Se på et veldekket bord. Det vil ofte bestå av mat fra hele verden og være uavhengig av lokale sesonger og klima. Det anslås at ca. 40 prosent av drivhusgassene stammer fra landbruket og transport av mat. Mat til byene er altså et helt sentralt område å ta fatt på i forhold til omstillingen til et bærekraftig lavenergisamfunn.

Land-by nettverk

I permakultur bevegelsen har man arbeidet med to former for løsninger. Den ene løsningen er land-by nettverk, hvor det i byenes umiddelbare omgivelser etableres små intensivt dyrkede gårder, som produserer direkte til forbrukerne. For eksempel ved torgsalg eller abonnementssalg. Forbrukerne i byen tilbakbringer ideelt sett kompost og urin til gården, som har bruk for næringsstoffene.

Et riktig flott eksempel på et land-by nettverk finner vi med Gule Reer. I 1988 tok permakulturisten Tony Andersen initiativet til at en gruppe innbyggere fra Vesterbro i København to ganger i uken kan bringe sin kompost og urin til Gule Reer – et stykke jord på ca. en og en halv hektar 25 km fra København. Sammen dyrker de her grønnsaker, frukt, nøtter og egg etter permakulturelle prinsipper. I dag er Gule Reer et høyproduktivt system og er åpent for nye medlemmer.

Bylandbruk – Maten skal dyrkes der menneskene bor

Den andre løsningen er produksjon av mat inne i selve byen. Det er ikke særlig utbredt i vesten, men det anslås at opp mot 20 prosent av verdens mat ble produsert inne i byene i 1993. For eksempel blir 80–90 prosent av Cubas hovedstad Havnas mat produsert i selve byen. I danske byer vil det dog være vanskeligere å nå så høy grad av selvforsyning pga våre korte, nordiske sommere.

Permakulturelle dyrkningssystemer, som er kjennetegnet ved å være høyproduktive, kan for alvor komme til sin rett i byen, hvor plassen er en knapp ressurs. I København er ca.

I april 2011 møttes en gruppe innbyggere for på alvor å omlegge Beboerhaven på Enghave Plads I København til et permakultursystem med produksjon av grønnsaker, krydderurter, bær, frukt og nøtter – en klar kurs mot bylandbruk. En dag med sol, sosialt liv og arbeidsglede. Foto: Poul Erik Pedersen

Sauer på gress i De gamles by midt på indre Nørrebro i København. Mange gressklede arealer rundt om i byene kunne uten mye arbeide bli produktive til glede for barn og voksne. Foto: Poul Erik Pedersen.

25 prosent av arealet parker, kolonihager, sjøer og fredete områder. Ofte vil det kun være mulig å bruke en mindre del av et grønt område til matproduksjon, da andre ønsker for de grønne områdene også skal oppfylles. Her benyttes store takarealer, loddrette murer, hvor spesielt de sydvendte passer fint til å sette opp espalierer langs, dyrking i beholdere på asfalt og fliser, samt altaner og vinduskarmer til den helt nære og private produksjonen.

Bylandbruk spirer frem i Danmark

Siden 1996 har det vært en permakulturell demonstrasjonshage i Valbyparken. Den står i dag som en overdådig, produktiv og frodig oase midt mellom gressplenene i parken. Når man står i demonstrasjonshagen på en sensommerdag, er det ikke vanskelig å forestille seg hvor mye mat som kunne vært dyrket i byene. Og det gledelige budskapet er at initiativene nå spirer frem rundt om i de danske byene.

Et eksempel er den frivillige foreningen Himmelhaven i Århus, hvor frivillige er i gang med å etablere en vertikal hage opp langs en mur samt en produktiv takhage. På foreningens hjemmeside står motivasjonen for arbeidet:

„Vi anerkjenner de miljømessige utfordringer vi som samfunn står overfor, og den positive innflytelsen vi kan ha på hverandre og på miljøet, når vi selv tar til handling og ikke kun venter på inngrep fra politisk side“. (www.himmelhaven.dk)

I København arbeider en gruppe fra Omstilling Danmark med å få i gang tre ulike initiativer. Første initiativ er et land-by nettverk, det andre initiativet er hagefellesskap hvor det arbeides med å få kommunen til å stille jord til rådighet til permakulturrager. Tredje initiativ er guerilla gardens, hvor beboerne bare går i gang med å plante og så maten sin.

Lenker

- » Landsdekkende permakultur-foreninger:
www.permakultur-danmark.dk og
www.permakultur.no
- » Omstilling Danmark:
www.transitiondenmark.ning.com
- » Tidsskrift om Permakultur og Permakulturrkurs:
www.levbaeredyggtigt.dk

Litteratur

- » Les mer om Gule Reer i Tidsskrift om Permakultur nr. 3
- » *Permakultur i en Nøddeskal* – av Patrick Whitefield oversatt til dansk ved Christian Coff, Permakultur foreningen Danmark, 1996
- » *Villroserne – Økologi i hagen* av Marianne Leisner, Landbruksforlaget, 1996
- » *Gør byen lidt vildere* – av ByhaveNetværket, Byhave-Netværkets Forlag, 2002
- » *Creating a Forest Garden* – av Martin Crawford, Green books, 2010
- » *The Earth Care Manual* – av Patrick Whitefield, Permanent Publications, 2004
- » *Toolbox for Sustainable City Living*, Scott Kellogg og Stacy Pettigrew, South End Press, 2008

Gi meg et aktivt hus!

Jeg vil ikke bo i et tett hus. Jeg ønsker meg et hus som puster. Uten plast som gir grobunn for muggsopp og et usunt inneklima. Jeg vil ha et hus med tilstrekkelig høyt innhold av ioner i lufta. Dette er et sentralt tema for inneklima og helse

*av Marianne Kleimann Sevåg, foreningen BALDRON
med bistand av Ralph-Raphael Kleimann*

Byggebiologene forteller at innholdet av negative ioner i lufta har sunket til det halve i løpet av de siste 20–30 årene. En av grunnene er tett inneklima i kombinasjon med elektrisitet og mobilstråling. Vi lukker oss inne med alle maskinene våre, med elektrisk oppvarming og varmekabler i gulvene, med trådløs telefon og nettverk, mikrobølgeovn og kompaktlysstoffrør (såkalte energisparepærer). Vi sover i rom med høye elektriske felt i veggene, på madrasser med metallfjær. Vi går på såler av kunstgummi og kler oss i plaststoffer.

Passivhus skal klare seg mest mulig selv, uten tilførsel utenfra ... av energi. Lavenergihus. Tettet med plast og vinduer som ikke skal åpnes. Luften skal komme inn via ventilasjonsanlegg med varmeveksler, der luften suges ut og inn og presses gjennom filtre. Nå er resultatene fra Enovas forbildeperspektiv med passivhus offentliggjort. I Aftenpostens reportasje 2.5.11, påpeker Olav Selvaag i sin kommentar til at resultatene ikke levde opp til forventningene: „Det vi tror skjer, er at beboerne opplever at inneklimaet blir for dårlig og at det blir for varmt inne. DE ÅPNER RETT OG SLETT VINDUENE.“ (min utheving) Der ligger roten til problemene; sivil ulydighet!

Da er det oppløftende at også Selvaag stiller spørsmål ved effekten av de nye ventilasjonsforskriftene.

Gi meg et aktivt hus! Et hus der jeg kan utfolde mitt liv i dialog med verden, styrke min vitalitet og livsglede. Gi meg en håndlaget tallerken, gi meg ting som er berørt av menneskehånd og laget med kjærlighet. Gi meg rent, vitalt vann og lys og luft, gi meg levende varme i et hus bygget med naturlige materialer.

„Vi er kommuniserende, relaterende vesener, skapt til å forbinde oss med omgivelsen, ikke isolere oss. Vi trenger å utvikle og utfolde vår indre og ytre aktivitet som et aktivt dialogvesen, ikke en passiv konsument.“

BALDRON

Foreningen BALDRON er en ideell forening med formål å fremme helse, miljø og forskning som inspirerer til samhandling mellom mennesker og natur. BALDRON er startet av Ralph-Raphael Kleimann fra Tyskland og Marianne Kleimann Sevåg fra Norge. BALDRON Akademi arrangerer seminarer, symposier og utdanningstilbud. <http://baldron.org/>

BALDRON har startet en utdanning i byggebiologi for å øke kompetansen om sunt inneklima, helse og miljø. Utdanningen tas i flere moduler, med vekt på måling og skjerming av EMF (ElektroMagnetiske-Felt), inneklima/kjemisk belastning/byggematerialer og geopatisk stress/vannårer/jordstråling med mer. <http://husoghelse.no>

Et utvidet energibegrep

I USA er energimedisin blitt vitenskapelig akseptert og anerkjent gjennom foregangsfigurer som James Oschman, Dietrich Klinghardt, Donna Eden og David Feinstein. Studier av biofotoner og av menneskets og jordens elektromagnetiske felt, har vist at energibegrepet har gyldighet også i et vitalperspektiv. Gjennombruddet kom kanskje med romforskningen som viste at astronautene ble syke når de ikke hadde kontakt med jordens elektromagnetiske frekvens på ca 7,8 Hz (Schumann-frekvensen). Ved å tilføre denne frekvensen til astronautene, ble helsetilstanden sterkt forbedret. Tilsvarende undersøkelser viser en økt belastning på mennesker jo høyere opp de bor i et hus. Mennesker trenger kontakt med jorda.

Vi er kommuniserende, relaterende vesener, skapt til å forbinde oss med omgivelsen, ikke isolere oss. Vi trenger å utvikle og utfolde vår indre og ytre aktivitet som et aktivt dialogvesen, ikke en passiv konsument. Tilsvarende er det med huset vårt. Mitt hus er min utvidete kropp, min hud mot verden.

Sunne instinkter eller dårlige vaner?

Energispørsmålet har blitt alibi for en meget betenkelig utvikling. Fokuset flyttes over i en sone hvor vi fremstår som akterutseilte miljøbarbarer hvis vi er uenige. På samme måte som biodiesel og energisparepærer gir skinn av å ha noe med miljøvennlighet å gjøre, skal disse passivhusene overbevise oss om fortreffeligheten i en usunn byggestil. Argumentasjonen er tilsynelatende overbevisende når den fokuserer på et rent materialistisk energi- og menneskesyn. Da blir det fort slik at sunne instinkter blir sett på som dårlige vaner. At husene har god

isolasjon er en ting, at de er tette og beregnet på et luftingssystem hvor man ikke bør åpne vinduet er noe annet.

.... huser for folk"

Dagens bosituasjon, vår byggestil kombinert med livsstil, har frambrakt en rekke nye sykdommer. Muggsopp, tungmetaller og elektromagnetisme er kraftige utfordringer for levende organismer. Mennesket er en levende organisme. Synergieffekten av disse miljøfaktorene er ikke én pluss én, men én ganger hundre; Utmattelse, hyperaktivitet, fibromyalgi og allergier. Nylig var det en interpellasjon i Brussel om MCS. Flere og flere mennesker utvikler nemlig Multiple Chemical Sensitivity, overfølsomhet mot kjemiske stoffer. De tåler ikke å bo i vanlige hus eller bevege seg blant folk, siden de reagerer på mikroskopiske mengder av kjemikalier i for eksempel parfyme og byggematerialer. De kan ikke ta i aviser og trykksaker. De kan ikke kjøre buss eller gå i butikken. Ofte er muggsopp den utløsende faktoren. I neste omgang utvikler de som regel overfølsomhet mot elektromagnetiske felt og stråling. Og miljøbelastningene gir grunnlag for utvikling av autoimmune sykdommer.

Vi er nødt til å sette mer fokus på helheten av hus og helse. Da kommer også arkitekt/ landskapsarkitekt og kunstneriske og sosiale forhold inn i bildet. Norge har noen ekstra utfordringer pga vårt dårlige jordingssystem i kombinasjon med trehus med plast og isolasjonsmaterialer.

Så gi meg et aktivt hus! Skapt for regenerering, beskyttelse og livsutfoldelse. Vi trenger hus som gir oss vern og varme, men samtidig åpner opp mot verden, hus til å puste og leve i, hus for sunne, vitale mennesker.

Få en bærekraftig park på taket

Det er ikke umulig å få mer grønt uteareal, selv om man bor i tettbebygde områder. På Nørrebro i København har et andelslag gått helt nye veier og har laget en park på taket

Av Filip Soos, kommunikasjonsmedarbeider i Logik & Co.

Hvis man ønsker seg et større fellesareal, og taket likevel skal skiftes. Hvorfor ikke like gjerne slå to fluer i en smekk? Dette er kort fortalt tanken som førte til at boligforeningen A/B Birkegade 4-6 i mars kunne innvie 470 kvadratmeter takterrasse og gjøre hele København misunnelig.

Det hvor det før var slitt skifertak som likevel skulle skiftes ut, er det nå utekjøkken, lekeområde, utkikkstårn og en stor gressplen. Det hele løfter seg en etasje over eiendommene rundt og gir dermed fritt utsyn i alle retninger ut over hele hovedstaden.

Takparken er kronen på verket i en omfattende renovering og utbygging av den 120 år gamle eiendommen. Samtidig har foreningen fått tre nye penthouseleiligheter, de har fått malt fasaden, satt opp franske balkonger, og de har fått nytt ventilasjonssystem.

Det er håndverkere fra Merkur-kunden Logik & Co., som

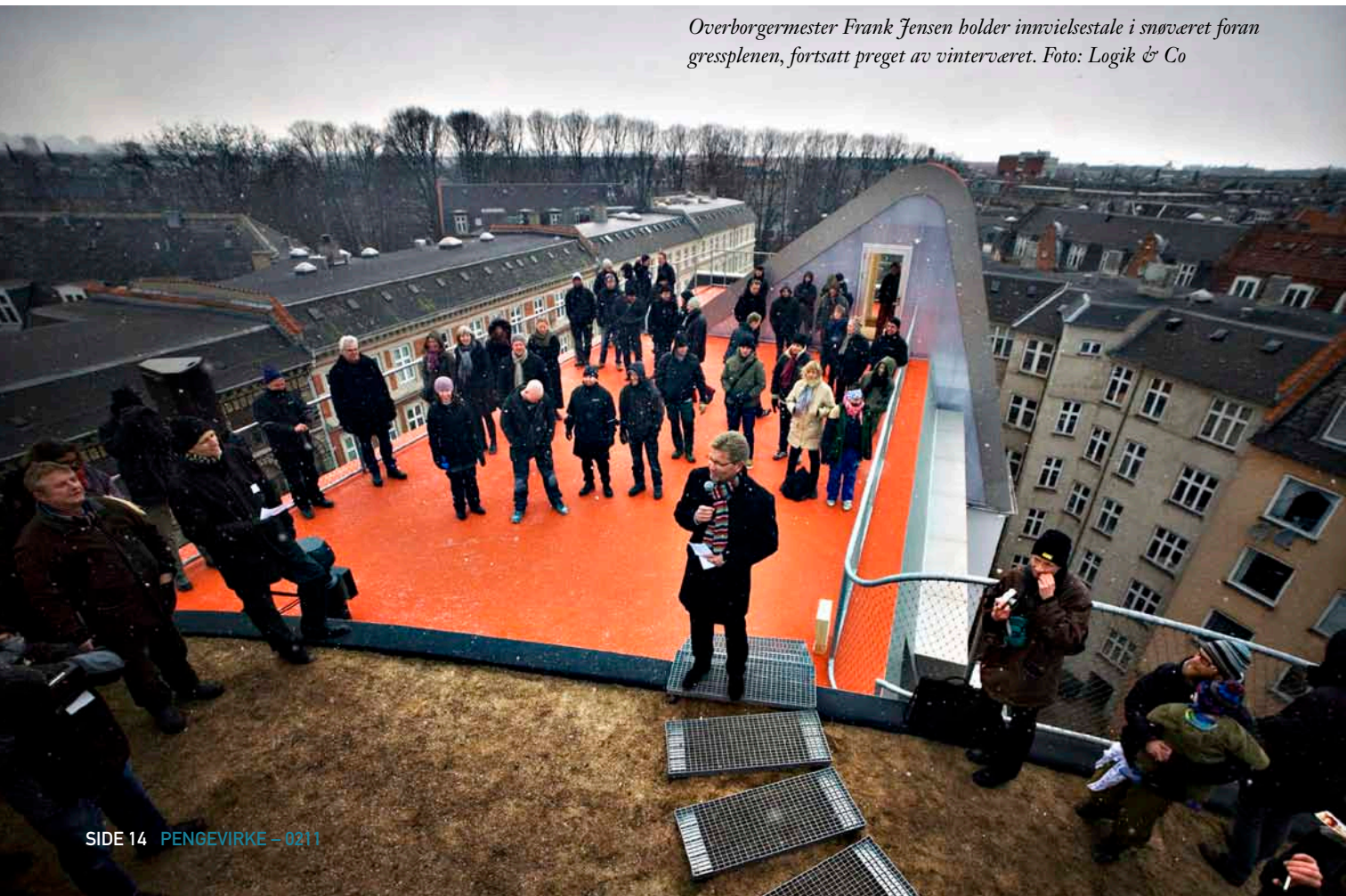
har gjennomført ombyggingen for boligforeningen. – Og selv om det langt i fra var et ukomplisert prosjekt, så har det vært en fantastisk opplevelse, forteller Balder Johansen, daglig leder i byggefirmaet:

„Det kombinerer nytt og gammelt. Det har elementer av fellesskap og bærekraftighet. Og så har det vært en enorm håndverksmessig utfordring. Så prosjektet var perfekt for oss, og dette er noe av det aller mest spennende jeg har bygget i mitt liv.“

Synlig bærekraftighet

Balder Johansen er spesielt glad for de bærekraftige elementene i prosjektet. Ikke minst den enorme grønne plenen med ekte gress, som strekker seg fra gate til gårdsrom. Gressplenens bidrar til å holde på fuktigheten ved store regnskyl og hjelper naturlig til med å regulere temperaturen i huset.

Overborgermester Frank Jensen holder innvielsestale i snøværet foran gressplen, fortsatt preget av vinterværet. Foto: Logik & Co

Takets oppholdsområder er utformet i forskjellige materialer som tre, gress og orange sports gummi.

Foto: JDS Architects

Blant de andre bærekraftige tiltakene er husets nye ventilasjonsanlegg, som gjenbruker varmen i utluftningen til å varme opp frisk luft før den sendes inn i husene. Og selv om oppsamling og gjenbruk av regnvann ikke ble en del av det ferdige prosjektet, så er alt lagt til rette for at dette kan gjøres i en senere etappe. Endelig er det malt med plastfri naturmaling på alle veggene i de tre nye leilighetene.

„Byggeprosjektet har trukket på flere av våre unike kompetanseområder, men vi synes jo også at det er en veldig god idé å bruke taket som mer enn kun et lokk. Vi bygger alt, men selvfølgelig vil vi gjerne ha flere oppgaver i denne stilen. Da kan vi få muligheten til å virkelig vise hva vi kan,“ sier Balder Johansen.

Kommunen positiv

Ting tyder på at det kan komme flere prosjekter som dette. Københavns kommune opplever i hvertfall en interesse fra andre foreninger som også drømmer om å gjøre tilsvarende som Logik & Co. har realisert for A/B Birkegade på Nørrebro.

Kommunen er ellers tilbakeholden med å la foreningene i disse kvartalene utvide i høyden. Men både politikere og embetsmenn ga klar beskjed i forbindelse med innvielsen av takhagen, at de gjerne vil ha flere liknende byggesøknader.

„Vi vil veldig gjerne ha flere slike innovative byrom på byens tak, også med brukshaver, drivhus og liknende. Stedet og omgivelsene er avgjørende for hva som kan la seg gjøre. Det er ikke alle som vil få tillatelse til å bruke orange sportsgummi som i Birkegade, men der er det gjennomtenkt,“ sier Københavns Stadsarkitekt Tina Saaby.

I mars innviet hun takparken sammen med Overborgermester Frank Jensen og Københavns Teknik- og Miljøborgmester Bo Asmus Kjeldgaard. De er alle svært begeistret for ombyggingen og har gitt andelsboligforeningen ros for visjonen deres.

„Takparken i Birkegade er jo et fantastisk prosjekt, fordi ombyggingen er formgitt og tilpasset forholdene på en vakker måte. Det er mange gode løsninger og funksjoner til både utsikt, fellesskap og ro,“ sier Tina Saaby.

Det internasjonalt anerkjente arkitektfirmaet JDS Architects har tegnet det unike taket. Det er brukt mange spesielle ma-

terialer og nye løsninger. Arkitektfirmaet er nettopp kjent for en særlig evne til å få det nye til å spille optimalt sammen med eksisterende omgivelser.

Skap dialog tidlig

I København oppfordrer stadsarkitekten til å ta kontakt med kommunen så tidlig som overhode mulig, om boligforeningen overveier et liknende prosjekt. Gjerne før det foreligger interne avklaringer.

„Vi tar gjerne en samtale om lokale forhold, hvilken type rådgiver man bør involvere, og så kan vi peke på de gode eksemplene som man bør dra ut å se på,“ sier Tina Saaby.

Det er ikke avgjørende at man kan komme med et profesjonelt og gjennomarbeidet forslag fra starten av. Men i forhold til lokalplanene er det viktig at man har noe på hjertet, som vil tilføre arkitektonisk verdi. Har man det, så kan kommunen til gjengjeld strekke seg langt, fastslår hun.

„Det vil være forskjellige krav avhengig av om huset ligger ut mot en åpen plass med stor synlighet eller i et trangt gateløp, hvor man ikke kan se taket fra bakken. Og i et område hvor det er bruk for mer byliv, så vil vi jo heller ha folk ned på gaten enn opp på taket,“ sier Tina Saaby.

Inklusive takparken og rådgivere har renoveringen kostet boligforeningen ca 20 millioner kroner, og det har tatt ett år å gjennomføre. De har ikke mottatt noen form for offentlig støtte til prosjektet. Derfor er det også spesielt imponerende at foreningen ved hjelp av oppsparte midler og salg av de tre nye leilighetene, har kunnet finansiere den omfattende ombyggingen uten å heve husleien.

Lenker

- » Andelsboligforeningen Birkegade 4–6 www.birkegade.dk
- » Logik & Co – www.logik.dk

Logik & Co er kunde i Merkur.

Et hus kan belive bomiljøet

Norske boligområder er ofte ensformige eller et kaos av ulike stilarter. I en verden med stort fokus på isolasjon og varmepumper må noen også våge å tenke fornyelse når det gjelder hvordan husene ser ut

Av Arne Øgaard

Jeg er oppvokst under enkle og firkantede forhold i blokker og rekkehus. Det kom derfor som en overraskelse at jeg skulle bli med på å bygge et hus som var utformet av en kunstner. Som lærer og kommende foreldre på Steinerskolen i Moss, trengte jeg et sted å bo i nærheten. Det var vanskelig å finne et hus som tilfredsstilte familiens krav, men til vår glede oppdaget vi at det fantes en familie som ønsket et samarbeid om en tomannsbolig, og raskt var vi i gang.

Steinerskolen i Moss er tegnet av Reindel i det tyske firmaet Portos Bau. Han hadde formet skolepaviljongene med inspirasjon fra de runde knausene på tom-ta. På samme måte hadde han tegnet husene i Sekem i Egypt med inspirasjon fra sanddynene i Sahara. Ulrich Hernmark, en av de andre medarbeiderne i Portos Bau, som ledet byggingen av skolen i Moss, sa seg villig til å tegne vårt hus. Vår tomt lå inntil en fjellvegg, så hvordan kunne det inspirere arkitekten?

Hans ide var at siden vi var nordmenn, måtte huset være som et vikingskip med en familie i hver stavn. Vi hadde selvsagt noen ønsker om hvordan vi ville ha det, og naboen hadde sine ønsker som var ganske annerledes, men her behøvde jo ingenting å være likt. Vi ønsket lett tilgang til hage, de hage-

„Hans ide var at siden vi var nordmenn, måtte huset være som et vikingskip med en familie i hver stavn.“

stue og tårn. Ut i fra ønskene gikk kunstneren i gang med å utforme huset. Dette skulle være et levende hus og så godt som uten rette vinkler. Det ser jo flott ut på tegningen, men er mer problematisk når en skal plassere et skap. Mye kan selvsagt

spesialbygges, men vi hadde også en relativt stram økonomi. Den dristige kunstneren ønsket en stue med åpning helt opp til tredje etasje og et slags indre galleri i andre. For oss som så for oss kalde vinterkvelder ved peisen, virket det som lite gunstig både i forhold til varme og plass, så vi forlangte tak i stua. Slik ble det en del diskusjoner og kompromisser. Ikke alle løsningene

ble like heldige, men etter hvert som barna strømmet på ble vi glade for at vi hadde satset mer på flere rom i stedet for stue med mye luft. Det ene barnerommet fikk imidlertid et galleri/hems og i soverommet er takhøyden stor. Selv trives jeg godt i det endelige kompromisset. Sist jeg snakket med Reindel sa han at arkitektur er en vanskelig kunst. Her må jo kunstneren ta hensyn til at folk også skal kunne bo i verket. Selv tror jeg det er dette vi trenger i vår tid, en mer kunstnerisk utforming av hverdagen.

En snekker med håndsag

Det fantastiske var at vi fant en byggmester som gjerne ville bygge dette huset hvor alle takstoler måtte bygge separat og hvor håndsaga ofte måtte tas i bruk. Vi skulle selvsagt også være miljøvennlige. Jeg gikk på messer og oppsøkte forhandlere og studerte ulike varmepumper og varmevekslere, men jeg fikk så mange ulike råd at jeg forstod at denne teknologien ikke var kommet langt nok på dette tidspunktet. Når det gjaldt isolasjon var det på den tiden avispirbiter som var det miljøvennlige alternativet. Det lot seg ikke forene med vår byggmesters teknikk og like bra var det, for noen år senere ble den brannhemmende boraksen i papiret betraktet som en miljøgift.

Når det gjaldt innendørs maling

satset vi på Livos og Färgbygge, importert til Norge fra henholdsvis Tyskland og Sverige. Det er jo ikke nok at noe er miljøvennlig. Det skal jo også være solid. Det første tapetlimet vi prøvde var lite egnet, og miljøtapetet viste seg å krympe, slik at det trakk seg ut av hjørnene. Vi følte oss som forsøkskanniner, men fant etter hvert fram til noen produkter som var gode. En del av miljøproduktene inneholder sterke oljer som ikke alle tåler. På dette området skulle vi gjerne hatt hjelp av noen sakkyndige, som kunne gi råd om valg, anvendelse og ulike miljøkonsekvenser. Så vidt jeg har klart å oppdage så finnes dette fremdeles ikke. Forhandlerne gir selvsagt noe råd, men ut fra vår erfaring var disse på det daværende tidspunktet ikke alltid like tilfredsstillende.

Steinerskolen hadde Fritz Fuchs som fargeekspert, han hadde blant annet fargesatt de tyske statsbanene og tok seg tid til å fargelegge våre tegninger. Å fremskaffe de samme fargene fra malingsbutikken var derimot ikke like lett, men en maler fra Nesodden tok jobben som fargeblander. Med utgangspunkt

i vanlig beis, linolje, fargepigmenter og noen skvetter av både det ene og andre, blandet han seg fram. Blandingen kunne få en ansatt i en vanlig fargehandel til å blekne, men den fungerte og viste seg meget holdbar.

Som vedovn installerte vi en amerikansk modell med katalysator. Det var det ypperste på miljømarkedet på det tidspunktet. Problemet ble imidlertid at dette merket forsvant ut av Norge, slik at det viste seg vanskelig å fornye katalysatoren. Jeg fikk kontakt med en dansk murer som hadde noen på lager, men han kunne ikke sende den til Norge. Det ble for mye arbeid med papirer og toll.

„Dette skulle være et levende hus og så godt som uten rette vinkler. Det ser jo flott ut på tegningen, men er mer problematisk når en skal plassere et skap.“

Hva ble prisen?

Ved at vi bygget sammen med en annen familie, ble ikke prisen for dette huset noe særlig høyere enn for en vanlig enebolig. Vi var som sagt heldig med byggmesteren, og vi valgte noen rimelige løsninger. Det er ikke slik at alt som er fantasifullt og godt nødvendigvis behøver å være dyrt.

Bellona satte norgesrekord i smart energibruk

Hva er vel mer naturlig enn å bygge landets mest energieffektive hus når man heter Bellona og trenger nytt kontorlokale?

Av Andreas Kokkvoll Tveit, Bellona

Bellona har opplevd en rask vekst de siste årene. Så mange flere ansatte har miljøstiftelsen fått at den trengte et nytt sted å bo. Når energisparing er ett av de tre viktigste tiltakene i kampen mot klimaendringer, var ikke veien lang til å starte planleggingen av et signalbygg som tar i bruk alle de gode energiløsningene som finnes.

„All energiproduksjon har konsekvenser for miljøet. Om vi kan bruke energien mer effektivt, gjør vi miljøproblemene mindre,“ sier Bellona-leder Frederic Hauge.

Knuste kravene til toppkarakter

Han mener potensialet for smartere energibruk er stort:

„Bare innenfor bygningsmassen i Norge kan vi spare nok strøm til å drive hele landets bilpark – hvis det bare var elektriske biler her,“ sier han.

Hauge sto selv for åpningen av det nye huset 17. februar i år. Sammen med de 400 gjestene kunne han fornøyd konstatere

at miljøstiftelsen hadde nådd målsetningene for kontoret sitt, og vel så det: I utgangspunktet var planen å overholde kravene til toppkarakteren A i energimerkeordningen. Det målet er overoppfyllt – A-kravet er på 84 kilowattimer per kvadratmeter per år, mens Bellonahusets beregnede energibehov er så lavt som 67 kWh/kvm/år.

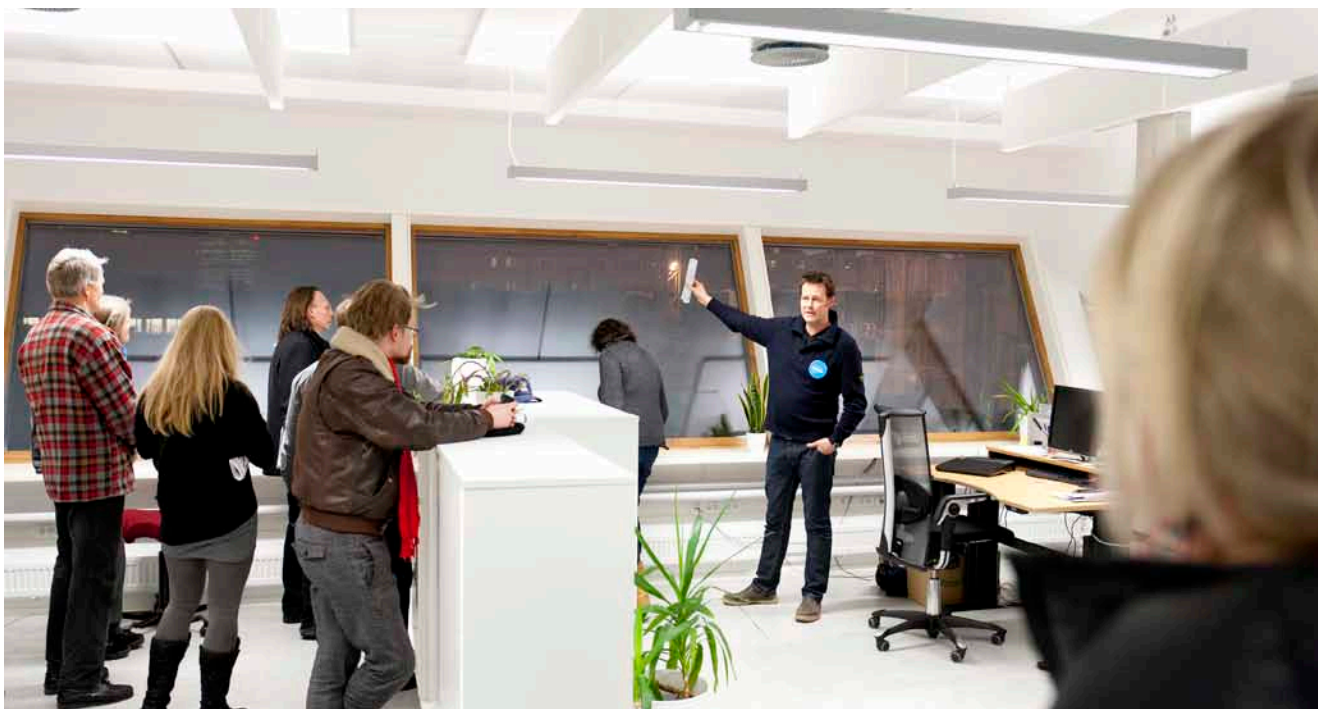
Seeing is believing

Selv er Bellona-generalen overbevist om at betydningen av prosjekter som går foran og viser vei, er stor:

„Bygger du knalltøffe elbiler, som for eksempel sportsbilen Tesla Roadster, tror folk på at det finnes stilige miljøløsninger. Det er på samme måte med bygg: Bellonahuset viser at økonomi, miljø og flott arkitektur kan forenes,“ sier han.

Monterte solfangere på fasaden

Bellonahuset ligger rett ved Akerselva nært Grünerløkka i

Nils Böhmer, daglig leder i Bellona, guider en gruppe gjester på åpningsdagen. Det åpne kontorlandskapet er arealeffektivt og krever mindre oppvarming enn cellekontorer. Foto: Finn Ståle Felberg.

Oslo. De som har gått forbi huset, har nok lagt merke til den karakteristiske, taggete fasaden. Den er én av årsakene til det lave energiforbruket: Over 230 kvadratmeter er dekket av solfangere. Vannet som varmes opp i dem, brukes av Bellona selv, men også av flere nabobygg, der vannforbruket er større.

Fra naboene sine får Bellonahuset også noe igjen: Over gata ligger Vulkan-tomtas varmesentral, som eies av Aspelin Ramm Eiendom. Fra den kommer varmen som holder temperaturen oppe gjennom en lang og kald vinter. Energien er selvfølgelig skaffet til veie på miljøvennlig vis: Den hentes fra jorda selv ved hjelp av varmepumper.

Supertette vegger

Om vi går videre inn i huset, får vi allerede på vei opp de tre etasjene til Bellonas resepsjon sett enda en av energiløsningene – denne gang en av de mer kuriøse: For hver tur nedover i bygningen genererer Bellonahusets heis strøm, som kan brukes til andre og viktige formål i bygget.

Fortsetter vi inn i selve kontorlokalet, får vi øye på energiløsninger på løpende bånd. De tykke veggene i den svært kompakte bygningskroppen gir god isolasjon. Trelagsvindueene er valgt med omhu, og har en såkalt u-verdi på 0,8 – noe som reduserer varmetapet kraftig.

Smart styringssystem

Av de mer teknisk avanserte løsningene bidrar varmegjenvinneren i klimaanlegget med å spare store mengder strøm: Det sørger for å resirkulere hele 88 prosent av varmen i lufta. Her blir det ikke mye fyring for kråka!

På vegger og i taket på hele huset finner vi små paneler og måleinstrumenter. De registrerer hvor mye lys som er i lokalet, om det er mennesker som beveger seg i rommet, hvor mye CO₂ som er i lufta. På den måten kan varme, lyssetting og ven-

tilasjon styres på en måte som er perfekt tilpasset behovet – når alle Bellonas ansatte for eksempel er samlet til lunsj i kantina, slås lyset av på kontorplassene.

I kontorlandskapet er det ikke mange cellekontorer. Dét er ikke tilfeldig: Jo færre rom som er i et slikt lokale, jo mindre kan arealet være, og jo mindre energi går med til oppvarming. Et åpent kontorlandskap er derfor en viktig miljøløsning.

Valgte miljøvennlige materialer

Men det er ikke bare klima- og energihensyn som har stått sentralt i utformingen og innredningen av Bellonahuset.

„Interiøret blitt en kombinasjon av pent brukt inventar fra de gamle lokalene, pent brukt nyinnkjøpt, redesign og helt nytt og miljøriktig inventar,“ forteller Marianne Pfeffer Gjengedal, organisasjonssekretær i Bellona.

Hun har vært ansvarlig for at man har valgt kontorutstyr, hvitevarer, møbler og annet som er laget av miljøriktige materialer og stoff, at mest mulig er svanemerket eller har andre gode miljødeklarasjoner, at mest mulig er resirkulert, og at minst mulig energi er brukt i produksjonsprosessene.

Viktig at noen går foran

Bellona-leder Hauge håper mange vil la seg inspirere av alle de vellykkede tiltakene i Bellonahuset.

„Et mål med prosjektet var nettopp å vise at miljøløsningene allerede finnes og er klare til å bli tatt i bruk. Og vi ser gjerne at noen slår energirekorden vår raskt!“ sier han, før han avslutter med å benytte anledningen til å takke Cultura Bank for det langvarige samarbeidet:

„Cultura har hatt stor betydning for miljøarbeidet vårt. Nå i 2011 fyller Bellona 25 år, og vi skal bruke de 25 neste på å vokse oss enda større og få mer makt. Da er det viktig med slike gode samarbeidspartnere!“

Den taggete fasaden er dekket av solfangere, som sørger for varmt vann til Bellonahuset og flere nabobygg. Foto: Ruth Astrid Sæter

Smånytt

Første professor i bærekraftig bankvirksomhet

Den første professoren i bærekraftig bankvirksomhet er nå utnevnt. Tittelen som Junior Professor for Social Banking and Social Finance på Alanus University i Tyskland er tildelt Dr. Sven Remer, som har vært leder og forsker på Institute for Social Banking siden instituttets start i 2006.

Sven Remer har utviklet den første Bachelor-modulen i Social Banking på verdensbasis. Nå vil Sven Remer arbeide 60 prosent av tiden sin med forskning og veiledning av studenter på Alanus Universitet og de resterende 40 % på Institute for Social Banking.

Utnevnelsen representerer en hjørnestein i utviklingen av Institute for Social Banking. Instituttet arbeider for å integrere Social Banking og Social Finance som emner for forskning og undervisning på universitetsnivå.

Kilde: www.social-banking.org

Få inspirasjon til økologisk husbygging

På hjemmesiden danskbyokologi.dk kan du finne eksempler på nybyggete hus og oppussingsprosjekter, hvor byggherrer og rådgivere har arbeidet for å minske miljøbelastningen og øke kvaliteten i byggearbeidet. Det tidligere Dansk Center for Byøkologi har opprettet databasen for å vise hvor og hvordan miljøriktig bygg kan utvikles. Databasen er til inspirasjon og erfaringsutveksling for brukere, eiere og for byggebransjen. Den oppdateres nå hos European Green Cities.

Andre nyttige lenker:

- » Energitjenesten – www.energitjenesten.dk
- » Foreningen Bæredygtige Byer og Bygninger – www.fbba.dk
- » Center for Energibesparelser – www.goenergi.dk
- » Videnscenter for energibesparelser i bygninger – www.byggeriogenergi.dk
- » Landsforeningen for Økosamfund – www.losnet.dk
- » Landsforeningen Økologisk Byggeri – www.lob.dk
- » Vedvarende Energi – www.ve.dk

Foto: Henrik Platz, Økologisk byggeri i Andelssamfunnet i Hjortshøj

Arbeid og ferie på økologisk gård

WWOOF står for *World Wide Opportunities on Organic Farming*. Gjennom WWOOF kan frivillige få bo og arbeide på økologiske gårder over hele verden. Du får kost og losji mot å arbeidet et par timer om dagen og lærer samtidig om økologisk landbruk. Det finnes WWOOF medlemmer i hele Europa, Mexico; Korea, USA og Afrika.

Du finner informasjon om verter og land på www.woof.org.

(Kilde: Mojo)

Foto: strikeael (Flickr, Creative Commons)

Nytt gratis magasin om etisk og miljøvennlig livsstil

MOJO heter det nye magasinet som skal hjelpe deg til å ta gode valg for helse og miljø. Det finnes i elektronisk utgave på www.mojomagasinet.no. Bladet har fått offentlig støtte og samarbeider med en rekke organisasjoner, blant andre Grønn Hverdag og Framtiden i våre hender. I første nummer kan du blant annet lese om økologisk mat, kosmetikk som ikke er testet på dyr, tips om rengjøring og oppussing, pelsfri mote og miljøvennlig arbeidsplass. Du finner også stoff med internasjonal vinkling, hvordan vi skal bevare regnskogen, et møte med en sukkerbonde i Malawi og en artikkel om verdens matvareproduksjon – og mye mer.

68 sider i alt.

Økologisk i hele verden

På www.organicportal.info finner du informasjon om tilbydere av økologiske varer og tjenester sortert etter land og bransje. Her finnes alt fra mat og drikke til reiseliv og banktjenester. Har du forslag til nettsider som burde vært listet opp her, send tips til service@organicportal.info.

OrganicPortal har holdt på siden 1 mars 2009 og har hatt besøk av over 350 000 unike brukere.

Ny guide til klimavennlig byggearbeid

Danmarks grønne tenketank CONCITO har utgitt en guide til klimavennlig byggearbeid. Guiden har til hensikt å gi et raskt overblikk over de viktigste definisjoner og ordninger for klimavennlig byggearbeid på det danske markedet, herunder hvilke miljøforhold de forskjellige ordningene dekker.

„Beslutningstakere har overraskende dårlig kjennskap til de ordninger som benyttes til å fremme klimavennlige bygg. Med denne guiden ønsker vi å gjøre det lettere for dem å sammenligne de forskjellige ordninger på tvers og foreta de første strategiske valgene i forhold til klimavennlig byggearbeid,“ forteller prosjektleder Michael Minter fra Concito.

Guiden er finansiert av Realdania og kan lastes ned gratis på www.concito.dk

CONCITO

Waldemar Hopfenbeck

Waldemar Hopfenbeck var en av de første bedriftsøkonomer i Europa som utarbeidet en helhetlig teori for miljø- og samfunnsansvarlig markedsføringsledelse. Teorien bygger på et holistisk vitenskapssyn der tverrfaglig samarbeid står sentralt. Han argumenterer også for at plan- og markedsøkonomi ikke er egnet til å løse dagens komplekse utfordringer, det er behov for et tredje alternativ basert på partnerskapsavtaler. På det konkrete handlingsplanet innfører Hopfenbeck sirkulære materialkretsløp gjennom etablering av retro-distribusjon som en ny funksjon i verdikjeden

Av Professor Ove Jakobsen, Senter for økologisk økonomi og etikk, Handelshøgskolen i Bodø/Universitet i Nordland

Waldemar Hopfenbeck (f. 1944-) vokste opp i Gumbinnen i Tyskland. Han studerte bedriftsøkonomi og disputerte for doktorgrad ved Ludwig-Maximilians-Universitetet i München i 1977. Han har vært ansatt ved Institutt for Business Administration ved University of Applied Sciences i München siden 1984. Hopfenbeck var en av de første bedriftsøkonomer i Europa som utarbeidet en helhetlig teoretisk fremstilling av miljø- og samfunnsansvarlig markedsføringsledelse. Han utvidet den bedriftsøkonomiske tilnærmingen til også å omfatte politiske, samfunnsøkonomiske og økologiske rammebetingelser. For å integrere de ulike perspektivene mente Hopfenbeck at det var nødvendig å studere økonomifagene ut fra en holistisk tilnærming. Innføring av et holistisk vitenskapssyn og tverrfaglig samarbeid var viktige elementer i Hopfenbeck's forskning. I boken *Umweltsorientiertes Management und Marketing* slår Hopfenbeck fast at mange økonomer og næringslivsledere er begynt å bli klar over at „our limited, linear way of thinking

and decision making, which fails to take account of this web of contexts, can bring about unintended and undesirable effects“.

Da boken ble oversatt til engelsk og utgitt på et amerikansk forlag (1992) fikk den raskt innpass på pensumsplanene ved handelshøgskoler over hele Europa, også i Danmark (Handelshøgskolen i Århus) og i Norge (Handelshøgskolen i Bodø). Hans tallrike publikasjoner innenfor miljøansvarlig ledelse og markedsføring lå til grunn for at han i 1997 ble tildelt BAUM Environmental Science Award for 'fremragende prestasjoner' fra daværende miljøvernminister Angela Merkel.

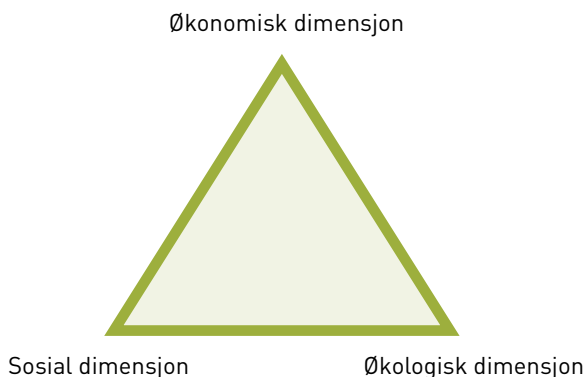
Helhet og samarbeid

I denne omtalen av Hopfenbeck's bidrag til utvikling av miljø- og samfunnsansvarlig økonomi trekker jeg frem tre områder der han har kommet med særlig originale og betydningsfulle bidrag.

- » Holistisk vitenskap
- » Partnerskapsøkonomi
- » Materialkretsløp

1. For å fange opp sammenhengene mellom økonomi, miljø og samfunn (fig.1.) er det behov for en holistisk vitenskap som overskrider de tradisjonelle faggrensene. Hopfenbeck hevdet at markedsføringsledelse må studeres som en integrert del i et større sosialt og økologisk nettverk der alle problemstillinger vurderes ut fra flere perspektiver. Det er ikke tilstrekkelig å vurdere økonomiske konsekvenser av de ulike handlingsalternativene. Holisme fokuserer, i følge Hopfenbeck, på tilpassning, fleksibilitet, læring, utvikling, selv-regulering og selv-organisering. Nettverkstenkning knytter sammen økonomisk, teknologisk, naturvitenskapelig og humanistisk kunnskap slik at den kan bidra til helhetlige og langsiktige løsninger som det er vanskelig å oppdage innenfor en lineær, analytisk økonomisk vitenskapstradisjon. Ved å betrakte markedet ut fra et holistisk perspektiv åpner han dermed for økt fokus på grunnleggende verdier som tillit og medansvar.

Figur 1: Utvidet ledelseskontekst

Frivillig og forpliktende

2. For å håndtere miljøproblemene er det nødvendig å overskride løsninger basert på autoritær planøkonomi eller fri markedsøkonomi. Som et aktuelt alternativ/supplement til den etablerte økonomien forslår Hopfenbeck 'partnership approach' (fig.2.) basert på frivillige avtaler og forpliktende samarbeid mellom aktørene på markedet. Myndighetene bidrar med omfattende utdannings- og opplysningsprogrammer som legger grunnlaget for miljøansvarlig produksjon, distribusjon og forbruk. Gjennom partnerskapsavtaler skal aktørene selv ta initiativ til å finne helhetlige løsninger som ikke er mulige innenfor et atomisert konkurransemarked. I forlengelsen av denne argumentasjonen påpeker Hopfenbeck at de bedriftene som forårsaker miljøproblemer har et hovedansvar for å løse dem (økologisk internalisering). 'Økologisk internalisering' skiller seg fra den tradisjonelle økonomiens vektlegging av 'økonomisk internalisering' som sier at alle miljøkostnader skal trekkes inn i bedriftenes regnskaper. Resultatet av økonomisk internalisering er at bedriftene kan betale seg ut av problemene uten å være forpliktet til å løse problemene.

Fig. 2. Tilnærminger til miljøreguleringer

Verdifullt avfall

3. Økt forbruk av naturressurser kombinert med økende avfallsmengder er en stor belastning på mange økosystemer. For å redusere økonomiens negative påvirkning av økosystemene foreslår Hopfenbeck at forbruk og produksjon knyttes sammen gjennom retro-distribusjon. Retro-distribusjon består av flere del-funksjoner; innsamling, sortering og gjenvinning av ulike materialer. Ved å etablere sirkulære verdikjeder (fig. 3) er det mulig å redusere både forbruket

av jomfruelige råvarer og avfallsmengdene som går tilbake til naturen. Argumentasjonen for kretsløpsorientert bedriftsøkonomi har fått aksept innenfor EU, der etableringen av sirkulære verdikjeder inngår som et viktig element i arbeidet med å implementere avfallshierarkiet i praktisk handling. Utvikling av effektive materialkretsløp forutsetter samarbeid mellom myndigheter, produsenter, distributører, forbrukere og ulike NGO's. Ved å innføre retro-distribusjon som en integrert del av økonomien bidrar Hopfenbeck til at avfall endrer karakter fra å være verdiløst søppel til å bli en verdifull ressurs. Når ressursene sirkulerer i integrerte kretsløp utvides bedriftenes produktansvar 'fra vogge-til-grav' til å omfatte hele kretsløpet 'fra-vogge-til-vogge'.

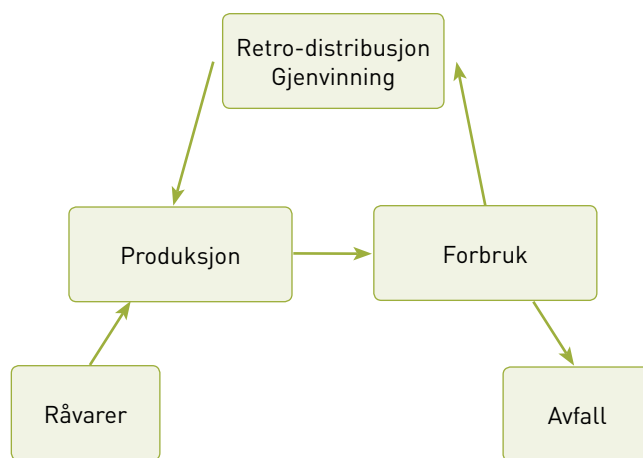

Fig. 3. Produktets livssyklus (forenklet)

Hopfenbeck advarer mot at kretsløpsøkonomi skal bli et alibi for økonomisk vekstideologi der målsetningen er økt produksjon og forbruk. For å holde vekstspiralen i sjakk appellerer

han både til næringslivet og til forbrukernes ansvar og måtehold. Vektlegging av etiske prinsipper som medansvar og respekt for menneskenes og naturens egenverdi står sentralt i Hopfenbecks argumentasjon. Han viser i denne forbindelsen til Jonas pliktetiske prinsipp, „always act in such a way that the effects of your actions are compatible with the

continuance of human life on Earth“. I følge Hopfenbeck bør miljø- og samfunnsansvar være integrert i bedriftenes verdigrunnlag og ikke bare et middel for å oppnå økt konkurransekraft.

Nytt fra Cultura

Cultura-frokost om omsetning av økologiske landbruksvarer

Torsdag 5.mai ble den første Cultura-frokosten arrangert i bankens lokaler i Oslo.

Representanter for forretninger, spisesteder og andre som omsetter økologiske varer, møttes med produsentene. Etter korte innledninger fra Jon Frede Engdahl fra Kolonihagen AS og Anders Pettersen fra forretningen Røtter, ble det en interessant samtale mellom deltakerne. Behovet for samarbeid mellom aktørene for styrking av et profesjonelt distribusjonsapparat, ble poengtert av flere. Det syntes å være stor grad av enighet om at de eksisterende mellomleddene mellom produsent og sluttbruker i for stor grad er dominert av det konvensjonelle. For å utnytte det potensial for økt omsetning som finnes, er det derfor behov for å bygge opp et distribusjonsapparat spesielt rettet mot det økologiske. Det som finnes i dag fremstår som uferdig og for fragmentert. Forhåpentligvis ga frokosten et lite bidrag til at dette kan endres. For Cultura Sparebank ga arrangementet under enhver omstendighet verdifullt innsyn i eksisterende og potensielle kunders behov. Banken vil ta sikte på tilsvarende arrangementer for flere kundegrupper.

Deltakerne på Culturafrokosten ønsket et bedre distribusjonsapparat for økologiske varer. Foto: Morten Blaauw

Lær storytelling med Cultura Bank

Cultura Bank og Sweet Chili Stories inviterer til workshop hvor du lærer å lage digitale historier. En digital historie er en personlig fortelling der du kombinerer to eller flere av følgende elementer: stemme, foto, tekst, musikk, animasjon, video, tegning og grafikk.

Digitale historier egner seg ypperlig til å deles i sosiale medier, da de har en personlig stemme og en autentisk stil.

Tema for workshopen er: **Hva er din drivkraft, og hvorfor har du valgt Cultura Bank?**

Du lærer å fortelle på en enkel måte, ved å ta opp stemmen din og legge ved bilder som viser historien. Det kreves ingen forkunnskap innen videoproduksjon. Du vil lære hvordan du kan skape ditt eget innhold ved hjelp av enkle verktøy du allerede har tilgang til, og vi vil deretter vise deg hvordan du kan klippe dette sammen med et enkelt redigeringsprogram. En ferdig digital historie vil være mellom 1 og 3 minutter lang. Til sist viser vi hvordan du kan dele din digitale historie i sosiale medier.

Workshopen vil bli holdt i 16.–18. september 2011 og har plass til 15 deltakere. Deltakelse er gratis, men du må være villig til å la Cultura Bank publisere din historie.

Ønsker du å være med på dette, ta kontakt med Cultura Bank på e-post joe@cultura.no, og skriv noen linjer om hvorfor du bør være med på workshopen. Vi vil gjerne ha med både bedrifter, organisasjoner og privatpersoner.

Abonnement på Pengevirke

For å tegne abonnement eller avbestille bladet, kontakt Cultura Bank på telefon 22 99 51 99 eller cultura@cultura.no.

Bladet finansieres ved frivillig abonnementsavgift. Selvkost er ca. kr 150,- pr. år. Beløpet kan innbetales til Cultura Banks konto 1254.96.00555. Merk innbetalingen 'Pengevirke 2011'. Pengevirke kan også leses i pdf-utgave på www.cultura.no.

Nytt fra våre kunder

Ledige plasser i ny økolandsby

Av Gertruud Kunst, Terra Libera

I seks år har ildsjelene bak Terra Libera Økogrend jobbet for å få alle formalitetene på plass. Bystyret i Holmestrand vedtok reguleringsplanen for økogrenden i fjor. I vinter startet arbeidet med adkomstveien. Nå har det store øyeblikket kommet: Spaden skal i jorda for det første huset!

Reguleringsplanen åpner opp for 10 boliger og et felleshus. Det første huset oppføres i år. Det blir et halmhus, med strøm fra solpaneler, vedovn og vedfyrt komfyr, som også varmer opp vannet. Alle husene skal ha komposttoalett og et naturbasert renseanlegg for gråvann.

„Det har kostet mye arbeid og tålmodighet“, forteller Sigurd Hals, Sascha Böhme og Gertruud Kunst fra Terra Libera.

„Mange som var med fra starten i 2005, har trukket seg underveis. Det tok rett og slett for lang tid. Men nå er vi kjempeglade for at vi er i gang.“

Landbruksutvikling

Økogrenden etableres på Skaarbu gård i Holmestrand, en gård som drives etter biodynamisk retningslinjer. Det produseres melk, ost, yoghurt og egg på gården, i tillegg drives det med grønn omsorg for 3 funksjonshemmede. I skogen rundt gården er det satt av 17 mål til økogrenden. Økogrenden gir gården nye utviklingsmuligheter, ved at gården og beboerne i økogrenden kan være i tett dialog om produksjonen.

Ikke bare ord, men handlinger

Det viktigste for Terra Liberas medlemmer er å utvikle en miljøvennlig grend, hvor beboerne lever i balanse med naturen og etablerer lokale kretsløp basert på bærekraftige løsninger. De ønsker å gjøre noe, i stedet for bare å snakke om CO₂-utslipp og klimaproblemer. I tillegg legger økogrenden til rette for å utvikle miljøvennlige og kulturelle aktiviteter og virksomheter, som bidrar til et levende og rikt lokalmiljø.

Ambisjonene er store og å praktisere en grønn livsstil vil gi beboerne utfordringer. „Da er det godt å være sammen og hjelpe hverandre videre“, sier Gertruud Kunst. „Det er faktisk gøy og givende å leve miljøvennlig!“

Annerledes økonomi

Terra Libera Økogrend satser på en ny økonomisk tankegang. Visjonen er at hvert menneske har en medfødt rett til å disponere et stykke jord for å bosette og livnære seg. Dette innebærer at jord egentlig ikke kan eies av noen. Medlemmene i Terra Libera skal derfor ikke eie jord (ikke kjøpe tomter), men får området i lån fra grunneieren og skal forvalte det etter bærekraftige retningslinjer. Medlemmene vil eie husene de bygger og være økonomisk selvstendige.

Ledige plasser

Terra Libera leter nå etter 7 nye medlemmer, enslige, par eller familier med pionerblod i årene, som har lyst til å bygge sitt hus i økolandsbyen. Hver annen søndag i måneden er interesserte velkommen på Skaarbu gård, for å bli kjent med prosjektet og eventuelt delta i aktiviteter. Økogrenden har en egen hjemmeside og en gruppe på facebook. Se www.terra-libera.no for mer informasjon. Prosessen kan også følges på www.terralibera-gertruud.blogspot.com.

Initiativtaker og grunneier Gustav Koot (nr. 2 fra venstre) omgitt av husbyggerne Daniel Koot, Gertruud Kunst og Sascha Böhme.

El-symposium

15.–18. september 2011 arrangerer foreningen BALDRON for tredje gang El-Symposium, WIRELESS HUMANITY 2011, der forskere fra 7 land deltar. Fra Norge deltar blant andre dr. Audun Myskja og Sissel Halmøy. Les om arrangementet på elsymposium.org.

Cultura Bank blant de nominerte til Årets Sosiale Entreprenør

Noen AS ble tildelt prisen Årets Sosiale Entreprenør på velfERDkonferansen 2011, som ble arrangert av Ferd Sosiale Entreprenører. Prisen var på 500 000 kr. Cultura Bank var også en av 6 nominerte, blant 60 søkere. En delt andreplass gikk til Aurora verksted og Livsglede for eldre som hver fikk en pris på 100 000 kr.

Det var en gledelig overraskelse for Cultura Bank å være en av de utvalgte kandidatene til å bli årets sosiale entreprenør 2011, selv om vi ikke nådde helt opp. Vi gratulerer de verdige vinnerne!

Kriteriene for å bli utvalgt var

- » Har prøvd ut nye løsninger på sosiale utfordringer i Norge
- » Kan vise til gode sosiale resultater
- » Bruker forretningsmessige modeller for å gjøre bedriften eller organisasjonen levedyktig
- » Har en løsning som kan og bør nå ut til stadig flere

Det er trolig bankens arbeid med mikrokreditter som særlig har vekket juryens oppmerksomhet. Cultura Bank har gjennom mikrokreditt til små etablerere hjulpet i gang en rekke små bedrifter. Ved hjelp av et samarbeid med det Europeiske investeringsfondet og Cultura garantifond er det blitt stilt sikkerhet for lån til mennesker som ofte ellers ikke ville fått finansiering gjennom det ordinære bankvesenet, til relativt gunstige renter. Behovet for garantier skyldes den høye risikoen ved stort sett usikrede lån til etablerere med usikker inntekt. Det blir også høye administrasjonskostnader pr. utlånt krone, fordi det er små lånebeløp. Det representerer derfor en utfordring for Cultura Bank å få mikrokredittområdet forretningsmessig i balanse.

Når det gjelder den samfunnsmessige avkastningen av mikrolånene har vi så vidt begynt arbeidet med å tallfeste den. Det at mennesker som ønsker det kommer i produktivt arbeid istedenfor å motta trygdeytelser er bra for oss alle – offentlige utgifter blir mindre, det skapes nye varer eller tjenester og den som har skapt sin egen arbeidsplass får kanskje økt livskvalitet og bedre selvfølelse.

Noen vant førsteprisen

Daglig leder av Noen AS, Heidi Wang, opplevde å bli pårørende til en med Alzheimer. Hun erfarte at alle instanser var enige om at det trengtes mer og bedre bistand og veiledning for at den demente skulle få et best mulig liv og få utnyttet sine muligheter til å delta i aktiviteter. Alltid ble det sagt at dette burde 'noen' gjøre noe med. Men hvem var denne 'noen'? Dette ble inspirasjonen til bedriften Noen AS, som har spesialisert seg på

behov blant eldre som opplever fysisk eller kognitiv funksjonssvikt. Deres fokus er mestring og motivasjon til dagliglivets gjøremål, fysisk aktivitet og deltakelse i samfunnet. Målet er en mer aktiv hverdag og økt livskvalitet.

Juryens begrunnelse

„Denne kandidaten er et meget godt forbilde og et strålende eksempel på hvordan sosialt entreprenørskap fungerer. De erfaringene denne entreprenøren gjorde seg da hennes egen far ble dement, ga henne innsikt i et fagområde med behov for nye tanker og ikke minst løsninger. Denne entreprenøren har utviklet en gjennomtenkt og solid forretningsmodell rundt sin sosiale misjon, og dette forretningsstellet vil gjøre at mange vil kunne få nytte av tjenestene som vår vinner i dag tilbyr.

Daglig leder Heidi Wang tok i mot førsteprisen på vegne av Noen AS, som ble Årets sosiale entreprenør. Foto: Paal Audestad

Jon-Terje Wiik er en av de ansatte hos Studio Aurora – her i arbeid ved symaskinen.

Denne kandidaten fremstår som en troverdig sosial entreprenør, med en god forretningsmodell som leverandør av nyskapende tjenester til mennesker med kognitiv funksjonssvikt.

Livsglede for Eldre på delt andreplass

Målet med virksomheten er som navnet tilsier å spre livsglede for pleietrengende eldre. De fått 100 000,- til videre utvikling av sitt arbeid. De sertifiserer blant annet livsgledeisykehjem etter 9 kriterier som har fokus på sosiale og kulturelle behov. De jobber også med å løse den samfunnsmessige utfordringen som skal til for få unge til å bli helsefagarbeidere. Virksomheten har lokallag som utfører aktiviteter ved hjelp av frivillig innsats.

Juryens begrunnelse

„Denne kandidaten har imponert juryen med sin evne til å finne gode samarbeidspartnere både innenfor det private og i de offentlige og til å smitte sitt engasjement over på andre.

De har på kort tid bygget opp en effektiv og landsdekkende organisasjon, som virkelig gjør en forskjell i mange eldre menneskers livs liv.

Juryen vil spesielt berømme det at kandidaten legger til rette for at unge og eldre er ressurser for hverandre og at de har en positiv innflytelse på både dagens og fremtidens eldreomsorg.“

Aurora Verksted på delt andreplass

Studio Aurora på Stabekk har drevet sin virksomhet i 25 år. Deres forretningside er at mennesker med funksjonshemming fortsatt kan jobbe med litt tilpasning. De kan lage helt individuelle avtaler, slik at også dem som har problem med å passe inn andre steder kan få et tilbud. De produserer design og kunst av høy kvalitet, som blant annet selges hos Norway Design.

Juryens begrunnelse

„Denne kandidaten har lang fartstid som sosial entreprenør. De har over tid utviklet en solid og fleksibel metodikk som løfter frem kvaliteter og ressurser hos mennesker i ulike utfordrende livssituasjoner. I felleskap lager de vakker og anerkjent kunst og design.

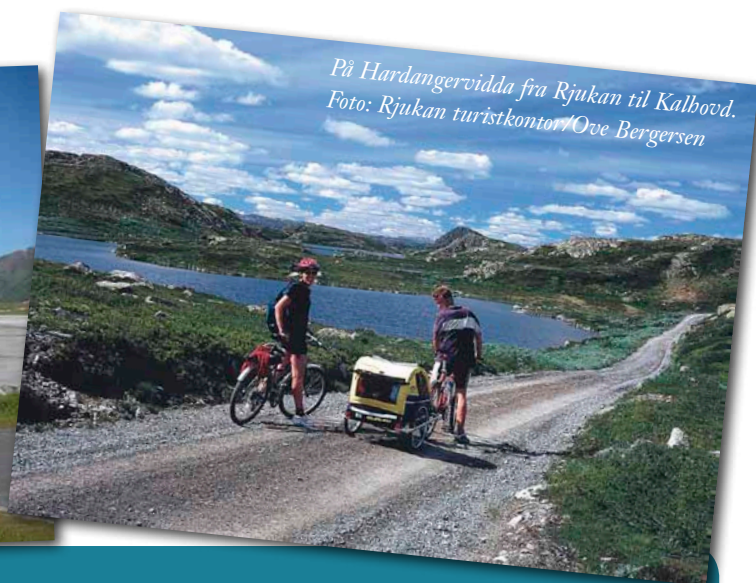
Gjennom årene har de vist stor kreativitet både på nye samarbeidsformer og når det gjelder produkt- og tjenesteutvikling. De har skapt en profesjonell organisasjon som kan vise til meget gode sosiale resultater.

Denne sosiale entreprenøren er godt trent i å finne nye muligheter i de utfordringene de møter, og juryen ønsker i dag å anerkjenne denne innsatsen til Aurora verksted.“

Sosialt entreprenørskap

„Å starte en organisasjon eller bedrift hvis hovedmål er å løse et sosialt problem innenfor områder som miljø, utdanning, helse, menneskerettigheter og økonomisk utvikling. Sosiale entreprenører bruker metoder og verktøy fra forretningsverdenen for å gjøre verden litt bedre.“

(Definisjon hentet fra senter for sosialt entreprenørskap, Universitetet i Oslo)

På Hardangervidda fra Rjukan til Kalhovd.
Foto: Rjukan turistkontor/Ove Bergersen

Lettsyklet i fjellet og i Nordland

Oppe på fjellviddene er det lettsyklet, og du har vid utsikt. I Nordland kan du følge kystlinjen mens fjellene stiger bratt opp fra sjøen!

Av Sissel Jensen, Syklistenes Landsforening

De foreslåtte sykkelturene går i ca 1 000 meters høyde i fjellet i Sør-Norge. Er du heldig, er det vindstille og strålende sommervær! Men på fjellet kan det blåse kaldt, ta med vind- og regntøy samt varmt ulltøy. Dessuten hansker og lue. Men også badetøy! Sjekk langtidsvareselet på yr.no. I Nordland opplever du et landskap uten sidestykke, og her er det lyst hele døgnet. Turene kan nås med privatbil, tog, Norway bussekspress og Hurtigruten.

Rallarvegen – mest populær (2–3 dager)

Turen kan starte på Finse (1 222 moh) eller Haugastøl, begge har sykkelutleie og er stoppested på Bergensbanen. Rallarvegen kan sykles fra midten av juli til ut september. Det er ingen trafikk på den gamle anleggsveien over fjellet. Lettsyklet, men periodevis dårlig veidekke. Stedvis snøfonner som du må trekke sykkelen over. Utsynet er fabelaktige mot snødekte fjell, glitrende vann, fosser og vill vestlandsnatur i Kleivagjelet og ned Flåmsdalen til Aurlandsfjorden. Båt til Bergen eller tog tilbake til Myrdal.

Derfra tog gjennom Gravhalsstunnelen for å sykle anleggsveien videre til Voss.

Hardangervidda fra Rjukan (2–3 dager)

Fra det gamle industristedet Rjukan bringer Nord-Europas første taubane, Krossobanen, deg og sykkelen opp i fjellet (886 moh). Du sykler på grusvei med vidt utsyn over Hardangervidda. Flere gode fiskevann, så husk fiskestang. Overnatting på Kalhovd Turisthytte. Derfra kan du gå til Mårbu turisthytte og ta båten tilbake neste dag. Retur til Rjukan samme vei, eller sykle ned Breisetdalen til Atrå og følg fv 364 og 37 til Rjukan.

Panoramavegen gir flott utsyn (2–3 dager)

Fra Gol anbefales drosje, bil eller buss opp til Golsfjellkrysset ved fv 51. Derfra sykler du mot Oset Høyfjellshotell og Nøsen Fjellstue. Panoramavegen er lettsyklet og gir storslått utsyn mot Jotunheimen. Gjør et stopp på Vasetstølen. Vil du til Fagernes, fortsett bratt ned til Hippiesbygda og langs vestsiden av Strandefjorden til Leira og sykkelvei til Fagernes. Eller ta tilbake via Gomobu Fjellstue og Langestølen til Oset Høyfjellshotell.

Peer Gynt vegen (1–3 dager)

Peer Gynt vegen går mellom Skei, Gålå og Fefor i et åpent fjellterreng. Turen kan starte på Skeikampen (drosje eller privatbil), og du sykler rundt Skeikampen til Listulhøgda (1 053 moh) og får et fabelaktig rundskue. Fortsett gjennom hyggelig seterlandskap til Gålå turiststed og videre til Fefor. Peer Gynt vegen fortsetter til Dalseter i Espedalen. Derfra kan du sykle

Reine i Lofoten er kåret til Norges vakreste. Foto Sissel Jensen

tilbake eller følge fv 255 via Helvete til Gausdal og Lillehammer.

Rondane og Grimsdalen (2–3 dager)

En annen lettsyklet høyfjellstur starter på Hjerkin (1 000 moh) hvor du har utsyn mot Snøhetta. Følg fv 29 til Sletten Fjellgard og videre vest for elva til Folldal Gruver. Fra Folldal følger du fv 27 til Fallet, hvor du svinger vestover på grusvei gjennom Grimsdalen. Du får fabelaktig utsyn mot Rondane fjellmassiv i den langstrakte seterdalen. Overnatting på Grimsdalshytta før du fortsetter i Grimsdalen og tar over til Dovre.

Helgelandskysten og verdensarv (4–6 dager)

Mellom Brønnøysund og Sandnessjøen kan du oppleve et fantastisk kystlandskap. Ta turen ut til hullet i Torghatten, før du øyhopper via 'Himmelblå' Ylvingen til Vega verdensarvøy sine mange egg- og dunvær. Neste stopp er Herøy hvor du har utsyn mot De Syv Søstre, Dønnamannen og Lovund. Helt nord på Dønna kan du overnatte på Dønnes gods. Ferge til Sandnessjøen. Følg fv 17 sørover. Du kommer forbi 'Søstrene' og gjør et stopp i Petter Dass sitt rike på Alstadhaug. På Tjøtta holdt viktighøvdingen Hårek til. Deretter to ferger tilbake til Brønnøysund.

Rorbuer og fiskevær i Lofoten (3–7 dager)

Lofoten byr på fantastisk natur og et fargerikt rorbumiljø. De mange avstikkerne tar deg vekk fra turiststrømmen og trafikken, og du kan sykle E10 tidlig på morgenen eller sent på kvelden. Benytt også bussen for å korte inn avstandene. Turen kan starte i Svolvær og går via Kabelvåg til populære Henningsvær. Nord på Gimsøya kan du oppleve midnattsol, før du sykler til Stamsund hvor Hurtigruta legger til kai. Lenger vest kan du besøke det gamle rorbumiljøet i Nusfjord, den fantastiske Flakstadstranden, 'gule' Sakrisøy, Reine som er Norges vakreste, og tørrfiskmuseet på Å. Ferge fra Moskenes til Værøy, Røst og Bodø.

Senja og Andøya (3–5 dager)

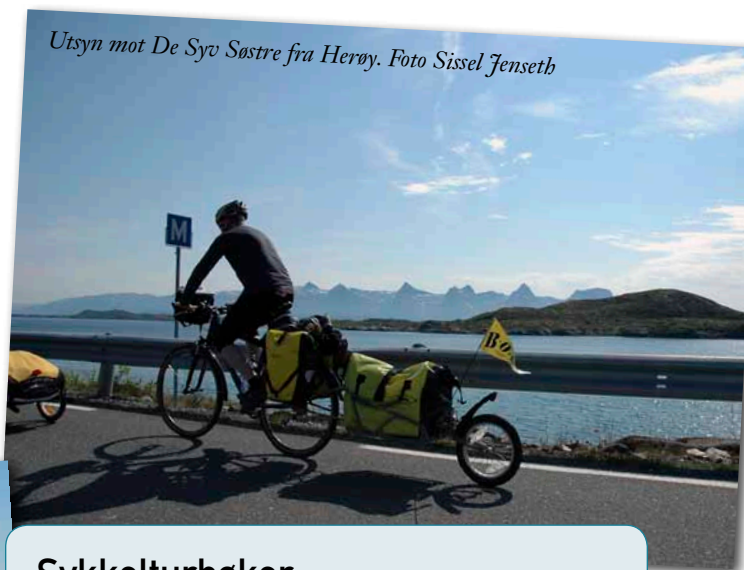
Ta Hurtigruten til Finnsnes og sykle til Gryllefjord på Senjas fantastiske ytterside. Sommerferge til Andenes nord på

Andøya – kjent for hvalsafari og Nordlyssenteret.

Andøyas vestside minner om sydlige breddegrader, selv om du er nord for Kautokeino og nordspissen av Alaska! Du passerer hvite pudderstrender, opprevne fjellsider og store myrområder. Vinden har du solid i ryggen. Det er lite trafikk og knapt noen bakker. I Risøyhamn kan du bli med Hurtigruten, eller du fortsetter til Sortland på fv 82 og videre sørover til Stokmarknes. Langs vestsiden av Hadseløya er det utrolig idyllisk. Fergeforbindelse fra Melbu til Lofoten.

Utsyn mot De Syv Søstre fra Herøy. Foto Sissel Jenseth

Sykkelturbøker

Les mer om turene i *Sykkelturer i Buskerud*, *Sykkelturer i Oppland og Hedmark* og *Sykkelturer i Nordland* av Sissel Jenseth, Syklistenes Landsforening, syklistene.no. På nettsiden finner du også flere turforslag. Det samme gjelder ut.no, bike-norway.com. For pakketurer kontakt turistkontor eller Norske Bygdeopplevelser, norske-bygdeopplevelser.no.

Kulturøyer

Kultur oppstår der mennesker møtes. Å bo flere sammen er derfor et godt utgangspunkt for kultur. I Norge er Camphill-landsbyene eksempler på kulturelle fellesskap, fellesskap hvor det er plass for mennesker med spesielle behov

Av Arne Øgaard

I Norge er det nå seks Camphillsteder. På sin hjemmeside skriver de:

„Å bo i en landsby betyr å finne sin plass i et fellesskap i hverdag og fest, i fritid og arbeid. Gjennom menneskelig nærhet og gjensidig innsats for livet i landsbyen, dannes en trygg og utviklende atmosfære. Her oppstår et levende miljø som stimulerer den enkelte til å ta ansvar for seg selv og for andre“. I Norge finnes det beslektede steder, som Helgeseter i Bergen, og i Danmark ligger Marjatta på Syd-Sjælland. Felles for disse stedene er et fellesskap mellom såkalt normale og psykisk utviklingshemmede hvor kulturlivet står i sentrum. I sin doktorgrad har Bente Edlund har gjort en grundig studie av hvordan disse stedene har oppstått. Hennes avhandling er nå bearbeidet til en meget lesverdig bok.

Fra omsorg til Hitler

I Europas historie finner vi ulike holdninger til de utviklingshemmede. Vi finner mennesker som ville stue dem bort og til og med henrette dem, og vi finner andre som har behandlet dem med omsorg og har gitt dem utviklingsmuligheter. Et eksempel på de siste er tyskeren Johannes Trüper, som opprettet ungdomssanatoriet Sophienhöhe.

Noen av de som senere arbeidet på dette stedet henvendte seg til Rudolf Steiner for å få råd om hvordan de best kunne hjelpe disse ungdommene. Dette ble startpunktet for det som i dag er blitt et stort antall ulike antroposofiske tiltak for mennesker med spesielle behov.

Bente Edlunds bok gir en sjeldent klar og konsis innføring i hvem Rudolf Steiner var, hva antroposofi innebærer og hvilke råd han ga til de som ville arbeide med mennesker med spesielle behov. Etter Steiners død varte det ikke lenge før Hitler tok makten i Tyskland. Hitler var fanatisk opptatt av rasens renhet og av at bare de beste skulle få føre slekten videre. Mennesker med spesielle behov hadde ingen plass i hans verden og måtte derfor utryddes. På denne tiden var det vanlig at barn med spesielle behov bodde på barnehjem. Hitlerstyret ordnet det slik at barna på de små barnehjemmene ble overført til større institusjoner, som befant seg på større avstand fra foreldrene. Herifra ble de sendt til gasskamrene, og foreldrene fikk tilsendt

en urne med asken og en melding om at barnet dessverre hadde dødd av en smittsom sykdom. Et stort antall voksne også blant de med fysiske handikap eller psykiske sykdommer ble henrettet med giftsprøyter.

Med livet som innsats

Allerede i 1933 påpekte Hitler at antroposofi var uforenlig med nazisme, og Antroposofisk Selskap ble erklært som statsfiendtlig. Det sier seg dermed selv at antroposofer som arbeidet med psykisk utviklingshemmede i Tyskland, levde et meget farlig liv.

Likevel var det flere av disse institusjonene som klarte å berge de utviklingshemmede gjennom hele krigen. Denne ufattelige og spennende historien er grundig skildret i boken. I den dramatiske krigsavslutningen innstuderte man i et av hjemmene Mozarts *Tryllefloyten*. „Ariene og korene som nå klang gjennom gangene bidro til å lette litt på trykket, både for barn og medarbeidere“.

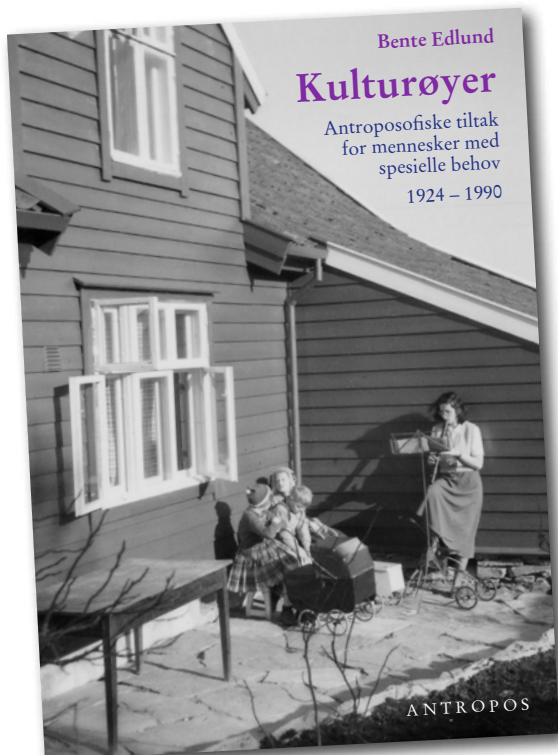
Til disse hjemmene kom det tidlig mennesker fra de nordiske landene som med større eller mindre suksess startet opp lignende institusjoner i sine hjemland. Et slikt sted ble til det som i dag er Granly stiftelse på Kapp i Norge. Dets dramatiske historie viser hvor

krevenne det kan bli når en idealist blir stående for mye alene i sin bestrebelse.

Camphills far

Karl König var født i Wien i 1902 av jødiske foreldre. Han utdannet seg til lege, studerte antroposofisk medisin og antroposofenes arbeid med barn med spesielle behov. König hadde egne ideer om å utvikle et større sosialt fellesskap, men nazistenes jødehat tvang ham til å flytte til Skottland. Her ble han etter hvert en sentral person i oppbyggingen landsbyen Camphill. I denne landsbyen ble barn med spesielle behov fordelt på boenheter hvor medarbeiderne fungerte som mødre og fedre og bodde der sammen med sine egne barn. Et hovedmål var å skape en lun atmosfære. For medarbeiderne var det ingen regulert avgrensning mellom arbeid og fritid. Det vakte oppsikt at medarbeiderne ikke hadde fast lønn, men fikk sine behov dekket av en felles pott hvor prioriteringene ble tatt i en

„I Europas historie finner vi ulike holdninger til de utviklingshemmede. Vi finner mennesker som ville stue dem bort og til og med henrette dem, og vi finner andre som har behandlet dem med omsorg og har gitt dem utviklingsmuligheter.“

„Camphill-landsbyene er blant de få stedene i Norge hvor man har klart å realisere en form for storfamilie. Det vil si at mange ulike mennesker lever sammen i et hus.“

konferanse der alle deltok. De norske Camphillstedene skiller seg fortsatt ut ved at de ikke kun har som formål å gi et godt tilbud til de psykisk utviklingshemmede, men også å utvikle leve- og boformer i fellesskap, inspirert av Rudolf Steiners tregreningslære.

Nordiske initiativ

Bente Edlund skildrer utviklingen i alle de nordiske landene. De ulike initiativene formes her ut i fra de individualitetene som viderefører dem og ut fra de ulike landenes lovgivning. Det danske Marjatta har gått sin utviklingsvei på samme måte som de de ulike norske og svenske initiativene har gått sine veier. I Norge har vi i tillegg til Camphill-landsbyene, institusjoner som Helgeseter, som i utgangspunktet var inspirert fra Camphillbevegelsen, men som valgte å avvike fra denne på noen områder. Vi har også steder som hentet sin inspirasjon direkte fra det som ble kalt de 'heilpedagogiske' hjemmene i Tyskland. I Norge ble navnet til helsepedagogikk, selv om det ikke betyr helt det samme. Ganske tidlige sluttet man å sende barn til slike institusjoner, men stedene fortsatte som bo og arbeidssentre for voksne med spesielle behov.

Bente Edlunds studier strekker seg frem til 1990 og beskriver derfor ikke Hertha fellesskapet ved Århus, som ble grunnlagt på 90-tallet, og noen nyere norske initiativ.

Hvorfor?

Camphill-landsbyene er blant de få stedene i Norge hvor man har klart å realisere en form for storfamilie. Det vil si at mange ulike mennesker lever sammen i et hus. I ensomhetens tidsalder er dette noe mange lengter etter, men blant norske indiviualister er det en stor utfordring. Men nettopp det at mennesker med spesielle behov har stått i sentrum kan ha bidratt til å dempe de andres særinteresser. Utfordringene har likevel vært store, og mange av dem er beskrevet i boken. Fellesskapene er

i dag mindre tette enn de var i de første årene. Dette arbeidet har ikke bare hatt indre utfordringer. Det har også vært en kontinuerlig utfordring med å oppnå aksept fra samfunnet rundt, ikke minst i forhold til finansiering. Boken gir omfattende innsyn i hvordan det offentlige Norge har forholdt seg både til mennesker med spesielle behov og til de antroposofiske tiltakene.

I stedet for å velge det som vanligvis omtales som en karriere, har mange mennesker nedlagt et omfattende arbeid for å gi et godt liv for mennesker med spesielle behov. Det finnes ikke noe enkelt svar på hvorfor. Et svar kan være kjærligheten til disse menneskene, et annet kan være at studier av antroposofi har vakt tanker om at mennesker lever flere liv og at hvert av disse livene har sin særegne verdi.

I dag pågår det en debatt i Norge om å tillate økt bruk av en fosterdiagnostikk. Mange frykter at dette vil kunne føre til danske tilstander, det vil si at det knapt vil fødes barn med Downs syndrom. Mange foreldre og søsken til slike barn står frem i avisene og hevder at også disse menneskene har viktige kvaliteter som vårt samfunn trenger og at de som andre må har rett til å bli født. Bente Edlunds bok gir verdifulle innspill til denne debatten.

Camphill landsbyene i Norge er kunder i Cultura Bank.

Bente Edlund
Kulturøyer – Antroposofiske tiltak for mennesker med
spesielle behov 1924–1990
Antropos Forlag 2010

Levende økonomi

Kan en ny økonomisk tenkning og praksis gjøre verden til et bedre og tryggere sted å leve? Det finnes mange som er overbevist om dette, og selv om disse menneskene har svært ulikt utgangspunkt, er det påfallende hvor likt de tenker

Av Arne Øgaard

Christian Egge reiser rundt i verden og intervjuer mennesker som har noe å si. I hans første bok var temaet frihet, i den siste er temaet økonomisk nytenkning. Mange har tanker om økonomi, og det er spesielt interessant med mennesker som forteller om konkrete prosjekter som det svenske Skaltekn og SEKEM, som har blomstret opp i Egypts ørken. Vi møter også banksjefene i to etiske banker og grunnleggerne av omfattende nettverk i lokal og bærekraftig økonomi i USA. Innblikkene i buddhistisk og islamsk økonomi gir ny innsikt og mange kloke tanker formidles fra Otto Scharmer, Saki Santorello, Margrit Kennedy, David Korten og Ove Jakobsen. Et felles mål for alle de intervjuede er å styrke realøkonomien, og ofte vil det også si å styrke den lokale økonomien.

Vi må vite hvem vi er

Et ensidig fokus på økonomisk vekst og materiell velstand har gjort at vi i den rike del av verden har lagt oss til et forbruk som ville kreve flere jordkloder hvis alle skulle leve som oss. En rasjonell økonomi vil derfor kreve et annet verdisyn. I stedet for å jakte etter opplevelser og ting må vi søke andre verdier. De fleste av intervjuobjektene er opptatt av at vi må komme i kontakt med de dypere lagene i oss selv. Gjennom indre ro og

økt oppmerksomhet på hva vi egentlig vil, har vi mulighet til å bli mer medskapende og mindre forbrukende. Vi må arbeide ut i fra det vi virkelig har glede av å gjøre og ikke ut i fra en forventning om en belønning. I Skaltekn har de gjennomført dette i praksis ved at de ansatte selv bestemmer hva de skal gjøre. Lederen Øystein Skalleberg understreker at det er den menneskelige utvikling som er det vesentlige i bedriften.

En større dimensjon

Øystein Skalleberg betegner seg selv som troende, men ikke religiøs. Han henviser til at det sentrale i all lederopplæring finnes i evangeliene. Mange av de andre har også tilknytning til en spirituell verdensforståelse. De er opptatt av å forstå hva mennesket er mer enn materie. Utgangspunktene er forskjellige, men mange av målsetningene blir likevel de samme. Det dreier seg om at mennesker må bli trygge på hvem de er og dermed også bli friere til å samarbeide med andre. Det finnes selvsagt uenigheter i boken. Bankfolkene har vansker med å forstå Margrit Kennedys skepsis til renter. Buddhister har en spesiell oppfatning av menneskets selv eller jeg. Men alle er enige om at det i dagens økonomi finnes for mange eksempler på destruktiv maktbruk. Monsanto nevnes ofte som eksempel.

Å lese en samling intervjuer vil alltid bli litt springende. Noen har mer å bidra med enn andre, men totalt sett gir denne boken et bredt innblikk i mennesker som ønsker å forandre dagens økonomiske utvikling. For alle som ønsker å forstå mer av bakgrunnen og målene til banker som Cultura og Merkur, vil denne boken ha stor verdi, og det er selvsagt ønskelig at den blir kjent i langt videre kretser.

Jeg avslutter med mottoet til Skaltekn:

Confidence is the start of it

Joy is a part of it

Love is the heart of it

Christian Egge

Levende økonomi – Ledende økonomer tenker nytt

Flux Forlag ISBN 978-82-92773-43-7

Vi kan tenke med hjertet

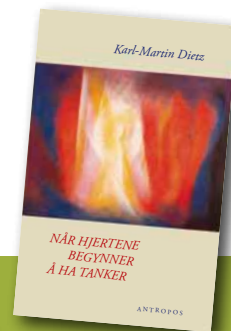
Av Arne Øgaard

Når vi står foran et problem kan vi forholde oss på to måter. Vi kan tenke logisk gjennom saken og straks trekke en konklusjon, men vi kan også vente litt og så oppleve at det dukker opp en løsning som vi virkelig føler er riktig. En løsning som vi også får kraft til å gjennomføre i praksis. Denne evnen til å finne gode løsninger kaller Karl-Martin Dietz å tenke med hjertet. Dietz har doktorgraden i førsokratisk filosofi, har undervist på universitet i Heidelberg og arbeider i

dag med å vise antroposofiens aktualitet overfor vår tids utfordringer.

I følge Rudolf Steiner kan logikken være egoistisk, men det kan ikke være edleste følelser, som han lokaliserer til hjertet. Å utvikle en sterkere forbindelse mellom disse følelsene og tenkningen er derfor nødvendig for å oppnå broderlighet i økonomien. Denne boken gir konkrete råd og inspirerende tanker for alle som ser nødvendigheten av et indre utviklingsarbeid som kan styrke hjertetenkningen.

Karl-Martin Dietz
Når hjertene begynner å ha tanker
Antropos forlag 2011

Et hus tar form

Av Gitte Falk, arkitekt maa, www.atelieret.com

Alminnelige, poetiske og evolusjonære skisser – *Et hus tar form*, er en overraskende bok om arkitektur og husbygging. Anne Ørum-Nielsen viser innsikt i sin tydning av kulturens ordløse kodesystem, samtidig som hun peker på husbyggingens manifestasjoner. Med sitt meget personlige og direkte natursyn avdekker forfatteren de tankene vi gjør oss, og som setter sine spor gjennom hvordan vi bygger husene våre.

Språket er sensitivt og poetisk og rører ved det som ikke kan bevises og do-

kumenteres. Dette er en sjeldent anvendt faglig vinkel i arkitektur og husbygging. Men Anne Ørum-Nielsen tar oss både med ut og så inn igjen i rommene sine på måter som fenger og åpner for nye iakttagelser av hvilke spor romlighet kan sette. Det er befriende og inspirerende lesning.

Boken er en oppfordring og en inspirasjon til å gi seg selv et innblikk i nye og innovative sammenhenger. Det er utfordrende godt for oss å se holistisk, økologisk og 'stort' på mulighetene våre. Både som arkitekter og som verdensborgere generelt.

Anne Ørum-Nielsen
Et hus tar form: alminnelige, poetiske og evolusjonære skisser
Byhuset 2010
Kan kjøpes på forlaget@byhuset.com. Boken er utgitt på dansk

Hva er kunst?

Av Arne Øgaard

Den vanskeligste av alle kunster er den å skrive om kunst. Kunst lar seg ikke definere. Arkitekt Espen Tharaldsen har i mange år arbeidet med en bok om Rudolf Steiners estetikk. Nå har han utgitt et kapittel fra denne boken sammen med et essay, hvor han presenterer ideen med prosjektet.

Et grunnspørsmål er om kunst er å kunne gi uttrykk for noe høyere åndelig eller om kunst oppstår i møtet mellom det oppbyggende og det nedbrytende.

I og med at det ikke finnes enkle svar,

har han valgt å belyse problematikken fra en rekke ulike vinkler. I bokens første del gjøres dette gjennom en samtale mellom en ung student og en innsiktsfull eldre herre. Vi får følge de to på en rundreise via Steiner og Goethe, til Beuys, Böhme, Kandinsky og Baudelaire. Boken gir også eksempler på ulike former for arkitektur.

I forordet skriver kulturhistorikeren, Gunnar Danbolt: „Boken har gitt meg en rekke aha-opplevelser som har fått meg til å forstå tankeganger som før var en mer eller mindre lukket verden for meg.“

Espen Tharaldsen
Hverdagens forvandling
Om Rudolf Steiners estetikk
Antropos 2010

Regnekunststykker

Av Lars Pebrson, administrerende direktør i Merkur

Den daglige nyhetsstrømmen inneholder en mengde tall og beregninger som har til formål å påvirke debatten og de politiske beslutningene. Slike 'beregninger' blir ofte forenklet, så de fremstår som objektive kjensgjerninger. De forutsetningene som legges til grunn omtales sjelden – heller ikke den enkle omstendigheten at valg av andre forutsetninger ville ha ført til

helt andre resultater.

Tidlig skolestart bra for økonomien?

Et slikt eksempel er en ny beregning fra Dansk Erhverv. Beregningen viser at hvis danske barn begynner ett år tidligere i grunnskolen, så de kan komme ett år tidligere ut i arbeidslivet, ville dette forbedre statsfinansene med 7,5 mrd kroner, og øke bruttonasjonalproduktet med 22,6 mrd. kroner! Så hva venter vi på? Ifølge Dansk Erhverv fremkommer de mange rare beløpene som en konsekvens av at det flyttes en stor gruppe fra dem som 'forsørger' til dem som 'hjelper til med å forsørge'.

Ved nærmere ettersyn er det nemlig denne 'økningen av arbeidstilbudet' som skaper den økte økonomiske veksten. I den dominerende økonomiske teorien er et økt arbeidstilbud nemlig lik med økonomisk vekst – uavhengig av at denne sammenhengen langt fra kan påvises i alle situasjoner. Men det går man ut fra, sånn for enkelthets skyld.

Skoletretthet

Det er også mange andre ting man nødvendigvis må utelate i et slikt regnestykke. Erfaringer fra land med tidligere skolestart tyder for eksempel på økt skoletretthet senere i skolegangen. Hva betyr det for samfunnsøkonomien? Ikke så lett å regne ut! Eller hvor mange tilfelle av ugjorte studievalg fører de iherdige bestrebelsene på å presse de unge raskt gjennom systemet? Med derav følgende ekstra omkostninger?

Eller om man drister seg til å anta at barndommens lekeår har en betydning for voksenlivets evne til kreativitet og til å få nye ideer – og ikke bare er 'bruk av tid' – blir det for alvor innviklet. Kanskje gir tidligere skolestart direkte underskudd, hvis man kan gjennomskue alle følgevirkningene frem i tid? Kunnskap og nye ideer er jo ett av økonomiens tre 'grunnstoffer' (de andre to er naturressurser og arbeid). Så vi er nede og rører ved noe av det aller mest følsomme, når vi snakker om langsiktig økonomisk utvikling.

Tenk på forutsetningene!

Det ovenstående er kun ment som et eksempel på de utallige nyhetene av typen „nye beregninger viser at“ som vi konstant bombarderes med. Pressen har i vid utstrekning oppgitt å spørre om hvilke forutsetninger som ligger til grunn. De videreformidler kun konklusjonene, som ofte er definert på forhånd av interesseorganisasjoner etc. Derfor må vi selv huske på å gjøre det, når vi som borgere konfronteres med regnekunststykkene og skal delta i debatten om dem og om konsekvensene av dem.

vi utvikler gjerne din(e)

- » nettsider
- » trykksaker
- » nettbutikk

og hjelper med

- » oppdatering & vedlikehold av dine nåværende nettsider
- » facebook sider
- » annonsering på nettet

www.oransje.com

info@oransje.com - tlf 62579910 - Stange

Skriv til oss!

Pengevirke nr. 4 skal stå i kulturen og kreativitetens tegn

Vi oppfordrer våre lesere til å sende inn tekst og bilder og fortelle om sine kreative og kulturelle prosjekter.

Tekstlengde kan være alt fra en kort billedtekst opp til maksimum 800 ord. Bilder må ha høy oppløsning (300 dpi).

Frist for innsendelse av bidrag er 18. oktober, men send gjerne inn bidrag allerede nå. Et utvalg av bidragene vil bli presentert i Pengevirke nr. 4 og på Cultura Banks hjemmeside.

Foto: Sara Skytte

ISSN 1399-7734/
Online: ISSN 1901-2020

Pengevirke 2/2011

Utgis av

MERKUR

Den Almennyttige Andelskasse
www.merkur.dk

Cultura Sparebank

Et etisk alternativ
www.cultura.no

Redaksjon

Henrik Platz (ansvarlig i Danmark)
hp@merkur.dk

Arne Øgaard (ansvarlig i Norge)
arne.ogaard@steinerskolen.no

Jannike Østervold (sekr.)
jannikeo@cultura.no

Redaksjonell konsulent

Gert Träger, Traeger A/S

Layout

Martin Helbo, Pixels & paper

Øversettelse

Trude Holthe Møll, Communicator

Bladet kommer ut

Fire ganger i året. Neste gang oktober 2011

Opplag

15 000

Frist

Bidrag til neste utgave kan mailles til
Pengevirke senest 19. august 2011

Tema neste gang

Penger, arbeid, lønn, fordeling

Trykk

Scanprint A/S

Forside

Flemming Abrahamsson, Fornyet Energi ApS
Foto: Henrik Platz

Holdninger og synspunkter som kommer til uttrykk i de enkelte artikler og innlegg, er forfatterene selv ansvarlige for. De er således ikke nødvendigvis uttrykk for redaksjonens synspunkter.

Pengevirke er trykt på RePrint papir, fremstilt av 50% resirkulerte fibre og 50% cellulosefibre. Papiret er Svane- og FSC merket.

RETURADRESSE

Cultura Bank
Postboks 6800 St. Olavs plass
N-0130 Oslo

GJØR 2 BRA TING SAMTIDIG!

-SPAR PENGER -VERN NATUREN

Med en Naturvernkonto i Cultura Bank kan du spare penger og samtidig støtte Norges Naturvernforbund.

Vil du vite mer?
Ring **22 99 51 99**
eller se: **naturvern.culturabank.no**

 **NORGES
NATURVERNFORBUND**

 Et etisk alternativ
**CULTURA
BANK**